

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЖИТОМИРСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ» ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

«ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ІДЕЇ ТА ПРАКТИЧНІ КРОКИ»

Матеріали Регіональної
науково-практичної
інтернет-конференції

7 ЧЕРВНЯ 2024

ЖИТОМИР 2024

Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради

Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти

Інклюзивна освіта: ідеї та практичні кроки

Матеріали Регіональної науково-практичної інтернет-конференції

07 червня 2024 року

Житомир

УДК 376
I-65

*Затверджено на вченій раді
комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти» Житомирської обласної ради
(протокол від 22.052024 року № 4)*

Рецензенти:

Смагін Ігор Іванович, доктор педагогічних наук, професор, директор комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради

Шевченко Володимир Миколайович, доктор педагогічних наук, професор кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології факультету спеціальної та інклюзивної освіти Українського державного університету ім. Михайла Драгоманова

I-65 **Інклюзивна освіта: ідеї та практичні кроки** : матеріали Регіональної науково-практичної інтернет-конференції, 07 червня 2024 р. / КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти. – Житомир : КЗ « Житомирський ОППО» ЖОР, 2024. – 87 с.

До збірника увійшли матеріали Регіональної науково-практичної інтернет-конференції, що відбулася 07 червня 2024 року на базі комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради. Матеріали можуть бути корисними для фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, педагогічних працівників закладів освіти, батьків дітей з особливими освітніми потребами, оскільки містять інформацію про актуальність дослідження проблеми творення інклюзивного освітнього простору в Україні.

Відповідальність за правильність фактів, посилань, наведених у матеріалах, несуть автори.

© Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради, 2024

ЗМІСТ

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ З ООП

Бобер А. В.	Використання сервісу LearningApps у роботі вчителя-логопеда	6
Веруцька М. В.	Використання новітніх методів навчання для дітей з ООП	9
Воробйова А. В.	Нетрадиційні техніки арттерапії в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у часи війни	12
Герасимчук В. М.	Реалізація компетентнісного підходу шляхом впровадження сучасних технологій навчання молодших учнів з інтелектуальними порушеннями	15
Гнатюк І. М.	Хібукі-терапія як метод подолання психологічної травми у дітей в умовах війни	19
Горобчук Т. І.	Сенсорний розвиток дітей. Тактильна система	21
Градівська В. М.	Система Makaton у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами	24
Денисенко Л. М.	Використання казкотерапії в роботі логопеда	26
Калінін В. О.	Використання новітніх методів навчання для дітей з особливими освітніми потребами	28
Кобилінська Л. П.	Що таке пропріоцепція і чому вона так важлива?	30
Косар Н. М.	«Мнемотехніка» у корекційній роботі з дітьми дошкільного віку	35
Лівончик Л. О.	Використання новітніх методів навчання для дітей з ООП	37

Лукашевська Д. М.	Використання чат-боту в роботі КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Звягельської міської ради	40
Мельник І. В.	Шумові казки в роботі з дітьми з ООП	42
Мельничук Д. Ю.	Використання методу Форбрейн для навчання дітей з ООП в ІРЦ	45
Миколайчук А. В.	Використання засобів альтернативної і додаткової комунікації для ефективної взаємодії з дітьми з ООП	47
Назарчук А. С.	Вестибулярна сенсорна система. Симптоми порушення функціонування вестибулярної системи та рекомендації щодо її розвитку	51
Родигіна С. П.	Розвиток сенсорних відчуттів: нюху та смаку у дитини дошкільного віку	54
Слівінська Ю. В.	Використання новітніх методів навчання для дітей з ООП	57

ЗДІЙСНЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ООП У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Бойко І. І.	Онтогенез психіки дитини: ненормативний розвиток	61
Гуменюк А. В.	Особливості застосування арттерапевтичних технік у корекційній роботі з дітьми з освітніми труднощами	64
Козир В. В.	Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП у закладі освіти: інтелектуальні труднощі	67
Провальна Н. О.	Стратегії роботи педагогів початкової школи з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають труднощі поведінки	70
Ходаківська Л. В., Фільчук А. О.	Здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП у закладі освіти	74

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА В ІРЦ: ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ, МЕТОДИ І СПОСОБИ

Монжиєвська О. В.	Первинна бесіда з батьками – важливий аспект майбутньої комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи	78
Ридецька В. М.	Висновок інклюзивно-ресурсного центру про комплексну оцінку розвитку дитини як джерело інформації для педагогічних працівників закладів освіти та батьків	80

МІЖВІДОМЧА СПІВПРАЦЯ: ВЗАЄМОДІЯ ІРЦ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Бурова Г. В.	Інклюзивно-орієнтована співпраця: інституційні та методичні засади взаємодії інклюзивно-ресурсних центрів та закладів освіти	83
---------------------	--	----

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ З ООП

Бобер А. В.,
аспірантка Сумського державного
педагогічного університету
імені А. С. Макаренка,
фахівець ІРЦ (учитель-логопед)
(КУ «Третій інклюзивно-ресурсний центр»
Житомирської міської ради)
annabober001@gmail.com

Використання сервісу LearningApps у роботі вчителя-логопеда

Метою тез є опис використання сервісу LearningApps, який доцільно використовувати для розвитку мовлення кожної дитини.

Виклад основного матеріалу. LearningApps – це безкоштовна онлайн-платформа, яка пропонує широкий вибір інтерактивних навчальних ігор, що робить її цінним інструментом для вчителів-логопедів. Її можна використовувати для створення вправ, навчальних ігор, вікторин та інших завдань. Ресурс є конструктором для розробки різноманітних вправ з різних навчальних предметів, за допомогою яких учні можуть перевірити, закріпити, узагальнити та систематизувати свої знання й уміння [2].

Переваги використання LearningApps

Інтерактивність. LearningApps робить навчання динамічним та цікавим, що може мотивувати учнів та покращити їхню участь у заняттях.

Різнманітність. Платформа пропонує широкий спектр типів завдань, що дозволяє логопедам адаптувати навчання до потреб кожного учня.

Наочність. LearningApps можна використовувати для створення візуально привабливих завдань, які допоможуть учням краще зрозуміти та засвоїти матеріал.

Доступність. LearningApps є безкоштовним ресурсом, доступним до використання з будь-якого пристрою з підключенням до інтернету.

Велика бібліотека готових навчальних ігор. LearningApps має безліч готових навчальних ігор, які можна використовувати з різних предметів та для різних вікових груп. Ігри можна адаптувати до власних потреб.

Інструменти для створення власних навчальних модулів. LearningApps має простий у використанні інструмент для створення власних навчальних модулів. Ви можете використовувати різні типи завдань, як-от: вікторини, відповідності, ігри на пам'ять та багато іншого.

Можливість співпраці. LearningApps дозволяє вам співпрацювати з іншими викладачами для створення та спільного використання навчальних модулів.

Підтримка мобільних пристроїв. LearningApps доступний на будь-якому мобільному пристрої, що робить його зручним для використання в класі або вдома.

Типи вправ

На платформі LearningApps доступні різноманітні типи вправ, які можна використовувати для навчання з будь-якого предмета.

Ось деякі з найпопулярніших категорій вправ.

Знайти пару. З'єднати текст із зображенням, відео або аудіо. Учні об'єднують схожі елементи в групи.

Класифікація. Розподілити слова або зображення на категорії.

Вікторина. Обрати правильну відповідь з декількох варіантів.

Пазли. Обирати, відповідно до груп, зображення, щоб отримати цілу картинку.

Впорядкування. Учні розміщують елементи в правильному порядку, наприклад, числа за зростанням/спаданням.

Стрілка часу. Учні розміщують події на шкалі часу у правильному хронологічному порядку.

Як логопеди можуть використовувати LearningApps

Вправи на артикуляцію.

а) З'єднати фото артикуляційної вправи з назвою та виконати її.

(Завантажте фотографії артикуляційних вправ. Напишіть назви артикуляційних вправ для кожного фото. Створіть вправу типу «Відповідність», де учні повинні з'єднати фотографії з їхніми назвами.

Додайте описи до кожної вправи, де чітко описується, як правильно виконувати артикуляційну вправу).

Розвиток фонематичного сприймання, аналізу та синтезу.

а) «Що звучить».

(Запишіть аудіозаписи з різними звуками, як мовними, так і немовним, наприклад, звуки тварин, природи тощо. Створіть вправу типу «знайти пару», де учні повинні вибрати зображення, яке відповідає звуку, який вони чують. Поступово збільшуйте складність, додаючи звуки, які звучать схоже).

б) Сортування за звуками, розподіл слів у колонки.

Диференціація звуків.

Визначити, який звук є у назві малюнка та перетягнути малюнок до будиночка з відповідною буквою.

Збагачення словникового запасу.

Створюйте картки слів з візуальними підказками, щоб допомогти учням вивчити нові слова.

Запропонуйте учням з'єднати назви з відповідними картинками. Використовуйте різні слова та картинки, поступово збільшуючи складність.

Розвиток граматичних навичок.

Використовуйте вікторини та вправи на відповідність, щоб допомогти учням засвоїти граматичні правила:

а) для розподілення іменників в колонки за родами можна використати вправу «поділ на групи» або «класифікація»;

б) для повторення відмінків – завдання типу «знайти пару» – з'єднати відмінок та його питання;

в) «Багато-мало». Тип вправи – «пазли». До групи «один» відносимо картинку із зображенням одного предмета, до групи «багато» – картинку із зображенням декількох предметів. Проговорюйте з дитиною: «один стіл», «багато столів», «один робот», «багато роботів», «одна книга», «багато книг».

Висновки. Використання сервісу LearningApps у роботі з дітьми відкриває нові можливості для їхнього навчання, розвитку та соціалізації. Він дозволяє створити сприятливе середовище для дітей з особливими освітніми потребами та допомогти їм досягти успіху в житті.

Список використаних джерел та літератури

1. Боряк О. В. Діагностика, формування й корекція мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями інтелектуального розвитку молодшого шкільного віку теорія і практика : монографія. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018. 458 с.

2. Kosenko Y. M., Boryak O. V., Korol O. M. Computer didactic games for teaching history to pupils with intellectual disabilities in conditions of inclusive education. ITLT. 2020. Vol. 77, № 3. P. 76–89, Jun., doi: 10.33407/itlt.v77i3.2837.

Веруцька М. В.,
фахівець (консультант) ІРЦ, учитель-логопед
(КУ «Інклюзивно-ресурсний центр»
Любарської селищної ради)
Marinka010792@gmail.com

Використання новітніх методів навчання для дітей з ООП

Протягом останніх років активно трансформується вітчизняна система освіти. Особливо яскравим елементом її трансформації є розвиток Нової української школи, у межах якої запроваджуються зовсім нові цінності вітчизняної освіти. Однією з найбільш важливих цінностей є інклюзивність. Сьогодні здобувати освіти у вітчизняних освітніх закладах можуть діти, які мають різні освітні потреби, у тому числі і діти з особливими освітніми потребами. Такі діти потребують дещо інакшого підходу до їх навчання та виховання, враховуючи особливості їхнього здоров'я. Саме в умовах сучасних трансформацій освіти ще більше уваги приділяється особливим учням, а також покращенню підходів до їх навчання. За сучасних умов кількість дітей з ООП, на жаль, збільшується, причиною чого є повномасштабна війна та наслідки, які вона спричиняє для дитячого організму і психіки. З огляду на це все більш актуальним стає вдосконалення підходів до навчання особливих діток. Яскравим прикладом цього є використання новітніх методів навчання. Усе це покращує якість освітнього процесу, дозволяє зацікавити учня та інтегрувати сучасні здобутки педагогічної науки.

Передусім зазначимо, що діти з особливими освітніми потребами є особами, що потребують додаткової постійної або тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення реалізації права на освіту такої дитини. Враховуючи це, у процесі навчання використовуються різні методи, які надають можливість зробити навчання особливих учнів дійсно ефективним. Зазвичай для дітей з особливими освітніми потребами використовують універсальні методи навчання:

- лекція;
- розповідь;
- бесіда;
- метод самостійної роботи;
- ігрові методи;
- вправи тощо.

Методи навчання особливих дітей мають бути підібрані залежно від потреб самої дитини. Дуже важливо організувати належний супровід та допомогу, тому що дитина з ООП не завжди здатна повною

мірою проявити свою самостійність. У такому випадку застосовуються спеціальні методи, які будуть спрямовані на формування свідомості дитини, як-от: бесіда чи лекція; методи організації діяльності дитини та формування суспільної поведінки, зокрема вправи та привчання; методи мотивації та стимулювання; методи соціально-психологічної допомоги; спеціальні методи – патронат, супровід та інші.

Водночас, враховуючи сучасний рівень розвитку освіти та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, методи навчання дітей з ООП постійно вдосконалюються. Тому можна виділити такі групи новітніх методів навчання, які доречно використовувати у роботі з особливими дітьми:

- інтерактивні методи навчання;
- методи арттерапії;
- комп'ютерні технології навчання.

Інтерактивні методи навчання за визначенням являють собою спосіб активної взаємодії усіх учасників освітнього процесу, під час якого слухачі (учні з ООП) перестають грати пасивну ролі і активно залучаються до роботи. Також під інтерактивними методами навчання розуміють впорядкований спосіб активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що виникає між усіма учасниками навчально-виховного процесу. Даний спосіб направлений на успішне досягнення цілей та завдань освіти, що допомагає накопичити в учасників соціальний досвід спілкування та освоїти соціальні концепції організації освітньої діяльності. У контексті роботи з дітьми з ООП інтерактивні методи навчання спрямовані на те, щоб не примушувати дитину, а надати їй простір для саморегуляції, створити умови для того, щоб учень самостійно прийшов до виконання завдань. Насамперед це дидактичні ігри, робота в малих групах, кейс-методи тощо [1; 2].

Методи арттерапії дозволяють поєднати досягнення педагогіки, психології та у деяких випадках мистецтва. Вони використовуються у контексті лікувальної педагогіки, яка дозволяє подолати соціально-психологічну дезадаптацію особливої дитини, оздоровити міжособистісні стосунки, скорегувати її поведінку, покращити здоров'я тощо. Серед основних методів арттерапії, які доречно застосовувати при навчанні дітей з ООП, варто зазначити такі [3]:

- ігрова терапія;
- естетотерапія;
- зоотерапія;
- ароматерапія;
- дендротерапія;
- музикотерапія;

- дельфінотерапія;
- іпотерапія;
- казкова імідж-терапія та ін.

Також актуально та важливо застосовувати комп'ютерні методи та технології навчання. Зазначимо напрями їх застосування:

- використання спеціальних комп'ютерних ігор, які дозволяють тренувати емоційні, психічні та моторні функції, моделювати різноманітні стани, сформувані такі якості, як ухвалення рішення, подолання страху тощо. Це стратегічні, тактичні, рольові, екстремальні ігри та ін.;

- використання комп'ютерних додатків для створення дидактичних ігор, наприклад, LearningApps або Kahoot!;

- використання спеціальних технологій для створення презентацій, програвання відео, демонстрації фото тощо.

Отже, методи навчання дітей з ООП постійно вдосконалюються. За сучасних умов дуже доречно застосовувати новітні методи навчання, які надають можливість інтегрувати в освітній процес усі здобутки педагогіки, психології та сучасні технології. Усе це покращує процес навчання, підвищує активність та мотивацію особливих учнів, тому робить навчання ще більш ефективним.

Список використаних джерел та літератури

1. Варзацька Л. П. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади. 2005. *Дивослово*. № 2. С. 89–90.
2. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. Дніпро : Ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
3. Інноваційні технології навчання дітей з особливими потребами. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-innovaciyni-tehnologi-navchannya-ditey-z-osoblivimi-potrebami-314498.html>.

Воробйова А. В.,
фахівець (консультант)
інклюзивно-ресурсного центру,
практичний психолог
(«Інклюзивно-ресурсний центр»
Романівської селищної ради
Житомирського району Житомирської області)
vorobiovaalina@ukr.net

Нетрадиційні техніки арттерапії в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у часи війни

Гармонійний і повноцінний розвиток дитини можливий лише у контакті зі світом, в якому вона зростає. Всі українці зараз живуть в особливій реальності, зіштовхнулись з багатьма викликами. Особливо страждають діти, вони не мають досвіду у подоланні страху, тривоги. Ці маленькі українці потребують особистісних ресурсів для цього.

Дитина – це особистість, яка переживає пору свого дитинства. І в умовах війни вона потребує допомоги у розвитку. І саме творчість може допомогти дитині з особливими освітніми потребами впоратись із наслідками пережитих подій. Творчість є спробою виходу за межі вже наявних знань, подолання власних меж. Малювання – це одна з найважливіших складових освіти дошкільнят та молодших школярів. Саме малювання дозволяє розкрити творчі здібності, тренує характер, посидючість та здатність доводити справу до кінця. Будь-яка творчість – це процес творення, який зараз дуже важливий для дітей та дорослих. А арттерапевтична робота з дітьми є природною формою корекції емоційного стану, що м'яко зцілює психіку дитини шляхом налагодження відносин із собою та світом.

Сама арттерапія покликана допомагати дітям, які постали перед труднощами у вербалізації почуттів і думок. Завдяки перенесенню на образотворчу продукцію символічний образ може виступати в якості коробки негативних емоцій – страху, гніву, болю, роздратування.

Нам на допомогу, серед багатьох інструментів для зниження і подолання рівня тривожності дітей з особливими освітніми потребами, приходять арттерапія. Головне завдання – дати можливість дітям показати свої емоції через малюнок, мозаїку, роботу з кольоровим піском.

Арттерапія не вимагає особливих здібностей чи навичок малювання – це лише творчий процес дитини, який є методом невербальної комунікації. На заняттях ми з дітками з особливими освітніми потребами спілкуємось через творчість та гру, що дозволяє

зняти напругу, страх, сприяти емоційній близькості. На індивідуальних заняттях з дитиною з особливими освітніми потребами головне перебувати у безпечному середовищі (кабінет психолога) з використанням образотворчих матеріалів (фарби, пензлики, пластилін, ватні диски, палички тощо). Для дітей з особливими освітніми потребами заняття творчістю – це завжди весело, цікаво, приємно і корисно для розвитку дрібної моторики, емоцій, пізнання чогось нового, розвитку мовлення та фантазії, сприяння гармонізації особистості. Паралельно ми знайомимось з навколишнім світом, формуємо позитивне ставлення до нього.

Чому саме арттерапію використовую в роботі з дітками з особливими освітніми потребами? Ця методика допомагає мені, як практичному психологу, у встановленні позитивного контакту між дитиною і фахівцем, сприянні творчому самовираженню дитини, розвитку уяви, виробленні навичок посидючості, розвитку мовлення, знятті психосоматичної напруги; знижує стомлюваність, розвиває зосередженість, самостійність.

У використанні нетрадиційних технік в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами працюємо з фарбами – це акварель і гуаш, а також з ватними дисками, гігієнічними паличками.

Але не всі діти люблять малювати. Якщо в них з першого разу не виходить, вони просто відмовляються від цього заняття. Тому один з дієвих методів – це нетрадиційні техніки малювання.

Пропоную розглянути кілька технік у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Малювання ватними дисками.

Пропонуємо дитині попрацювати з різними матеріалами та фарбами. Спочатку потрібно приготувати зразок виробу, який ви будете робити, потім взяти ватні диски і розфарбувати відповідно до кольорів, висушити їх та приклеїти на картон чи папір. Також, якщо потрібно для виробу, можна розрізати ватні диски, додавати різні техніки малювання. Це заняття цікаве, розвиває дрібну моторику та акуратність. Обов'язково хвалимо дитину за результат, пропонуємо розмістити виріб на виставці робіт.

Малювання ватними паличками.

Ця техніка малювання – це спрощений спосіб роботи в стилі напряму «пуантилізм» (фр. Pointillisme, «крапочка») – стиль письма в живописі, який використовує чисті, незмішані на палітрі фарби, які наносять мазками прямокутної або круглої форми.

Для роботи потрібно аркуш паперу з нанесеним контуром малюнка, який дитина з особливими освітніми потребами буде

розфарбовувати крапковим способом. Картинка замальовується дитиною крапками, залишеними за допомогою ватної палички з фарбою.

Кляксографія

Для роботи нам потрібно взяти папір, фарби, пензлики, водичку та трубочки для напоїв. Педагог на аркуші паперу залишає велику краплю фарби у вигляді плями. З дитиною обираєте колір, згадуєте кольори, повторюєте. Потім пропонуєте за допомогою трубочки дути на цю фарбу, щоб вона почала розтікатися. Працюючи таким чином отримуєте цікавий та незвичний малюнок. Ще можна проводити експерименти, додаючи різнокольорові плями. Дитина з особливими освітніми потребами отримає позитивний настрій після завершення роботи.

Отже, дитинство – дуже важливий період у житті дітей, тому вони уявляють себе дослідниками і з радістю та цікавістю відкриватимуть для себе незнайомий та вражаючий навколишній світ. Оволодіння нетрадиційними техніками під час війни дозволяє дитині з особливими освітніми потребами виразити в малюнку свої почуття й емоції, дає свободу діяльності, вселяє впевненість дітей у своїх силах. Цінність цих методик полягає ще у тому, що вони дають можливість відразу отримати результат роботи, реалізуючи творчі задуми.

Список використаних джерел та літератури

1. Арттерапія дітей у часи війни : метод. посіб. / за заг. ред. О. Вознесенської, О. Луценко, М. Перун. Київ : ФОП Назаренко Т.В., 2023. 118 с.
2. Березка С. В. Особливості застосування арт-терапії в роботі з дошкільниками з порушенням інтелекту. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Т. 2. 208 с.
3. Вознесенська О. Л., Сидоркіна М. Ю. Арт-терапія у подоланні психічної травми : практич. посіб. Київ : Золоті ворота, 2016. 198 с.
4. АРТтерапія у роботі з постраждалими дорослими та дітьми у дні війни : посібник для психологів, педагогів, психотерапевтів, батьків / автор проекту Н. Сабліна. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 104 с.
5. Татаріна О. Практикум по арт-терапії в роботі з дітьми. АСТАМІР-В, 2019. С. 71. URL: <https://tararina.com/products/knigi-na-ukrainskom-yazyke/praktikum-z-art-terapii-u-roboti-z-ditmi/> (дата звернення: 10.10.2022).

Герасимчук В. М.,
фахівець (консультант)
інклюзивно-ресурсного центру,
практичний психолог
(КУ «ІРЦ» Довбиської селищної ради),
учитель-дефектолог
(Баранівський ліцей № 1 Баранівської міської ради)
baranivka02@ukr.net

**Реалізація компетентнісного підходу шляхом впровадження
сучасних технологій навчання молодших учнів
з інтелектуальними порушеннями**

Якісні зміни в організації навчання осіб з особливими освітніми потребами детерміновані Законом «Про освіту», Концепцією «Нова українська школа». В. Г. Кремінь наголосив: «Є необхідність якомога більше наблизити навчання і виховання кожної дитини до її сутності, конкретних здібностей, майбутньої життєвої траєкторії людини» [1: 17]. Провідну роль у реалізації основних положень Нової української школи відіграє компетентнісний підхід, який передбачає оновлення змісту освіти.

Як зазначають О. В. Чеботарьова та І. В. Гладченко, мета початкової освіти осіб з інтелектуальними порушеннями полягає в особистісному становленні школярів, формуванні та розвитку пізнавальних здібностей, компетентностей, наскрізних умінь згідно з віковими потребами та індивідуальними особливостями дітей, виробленні цінностей, розвитку пізнавальної активності, самостійності та творчого самовираження, підготовці до подальшого навчання в закладі освіти та дорослого життя [2: 5].

Запорукою успішного навчання школярів, які мають порушення інтелекту, є розуміння педагогами психологічних закономірностей розвитку дітей, особливостей їх когнітивної та емоційно-вольової сфери. Труднощі в освітньому процесі учнів з особливими освітніми потребами зумовлені: звуженістю та недостатністю загальножиттєвих уявлень; зниженим рівнем працездатності і швидкою втомлюваністю; уповільненістю процесів сприймання та переробки отриманої інформації; недостатнім рівнем самоконтролю, критичності та самостійності мислення; труднощами у запам'ятовуванні, збереженні і відтворенні вивченого матеріалу; переважанням наочно-дійового мислення; порушеннями та недорозвитком дрібної і загальної моторики; недорозвитком емоційно-вольової сфери; недостатньою сформованістю всіх видів діяльності учнів; незначним словниковим запасом; наявністю порушення усіх сторін мовлення [2: 13].

Формування і розвиток у школярів з інтелектуальними порушеннями ключових компетентностей потребує оновлення корекційно-розвивального забезпечення освітнього процесу початкової школи. Очевидно, що педагоги мають надавати пріоритет технологіям і методам навчання, які спрямовані на корекцію порушень в особистісному розвитку та пізнавальній діяльності учнів, сприяють розширенню та збагаченню їхнього соціального досвіду.

Корекційно-розвивальні технології забезпечують розвиток пізнавальної, емоційно-вольової та рухової сфери; активізують комунікативну та мовленнєву діяльність; сприяють особистісному становленню здобувачів освіти. Розглянемо окремі аспекти сучасних технологій навчання молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.

Природним є використання в освітньому процесі початкової школи ігрових технологій, які урізноманітнюють щоденну навчальну діяльність учнів. Гра активізує всі психічні процеси дитини, розвиває навички групової взаємодії та співпраці з однолітками.

Ігри з цеглинками Lego сприяють формуванню ключових компетентностей молодших школярів. Будуючи та досліджуючи моделі з конструктора, діти «навчаються через дію». Вправи з Lego можуть виконуватись учнями самостійно, у парах та групах з різною кількістю учасників. Вони заохочують школярів до рухової активності, розвивають вміння, необхідні для вирішення проблемних ситуацій та викликів; сприяють розвитку творчої уяви, креативності, мислення, аналізу та розумінню власних емоцій, вмінь роботи в команді [3: 9].

Інформаційно-комунікаційні технології активізують пізнавальну діяльність та творчі здібності здобувачів освіти, зокрема сприяють формуванню та розвитку операційного мислення. Британська агенція освітніх комунікацій і технологій серед основних переваг використання ІКТ у навчанні дітей з особливими освітніми потребами визначає:

- забезпечення учням незалежного доступу до освітніх послуг та можливості автономізувати власну роботу;
- надання школярам з особливими потребами на рівні з іншими учнями доступу до інформаційних джерел, зокрема через інтернет;
- можливість виконання навчальних завдань в оптимальному, комфортному темпі;
- урізноманітнення навчальних завдань, зважаючи на індивідуальні можливості, вміння та навички учнів;

- розширення можливостей учнів представити результати своєї роботи та досягнення, розкрити і продемонструвати прихований потенціал;
- сприяння полегшенню у взаємодії та спілкуванні з ровесниками, педагогами, оточуючими;
- підвищення мотивації школярів щодо розвитку та розширення пізнавальних інтересів, задоволення своїх пізнавальних потреб [4].

Інтерактивні технології дозволяють розширити пізнавальні можливості школярів в одержанні, аналізі та використанні інформації з різноманітних джерел, сприяють перенесенню та застосуванню засвоєних знань, умінь та навичок у різних сферах їхньої життєдіяльності. На думку науковців та педагогів-практиків, інтерактивні технології дозволяють формувати та розвивати компетентності молодших учнів на комунікативній основі; забезпечують підвищення навчальної мотивації; розширюють можливості учнів для проявів самостійності та творчості; сприяють підвищенню відповідальності за якість виконання свого завдання та результати роботи групи, класу загалом; розвивають колективістські цінності і почуття [5: 54–55]. Таким чином, молодші учні, використовуючи різні засоби, навчаються вести діалоги, дискутувати з однолітками та вчителями, моделюють різні життєві ситуації і розв'язують проблеми.

Технологія творчих проєктів спрямована на формування у школярів умінь вирішувати поставлені завдання та представляти власні результати. Успішність впровадження проєктної діяльності у початковій школі залежить від певних організаційних вимог. Зокрема, вчителю необхідно знати і враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку учнів. Також він має контролювати реалізацію кожного етапу проєкту та надавати необхідну підтримку і допомогу школярам, оскільки об'єм їхніх теоретичних знань і практичних умінь може виявитись недостатнім. Очевидно, що нецільним є використання довготривалих проєктів, тому учням слід ставити чіткі часові рамки [5: 85].

Інновацією в організації сучасного освітнього процесу є квест-технологія. Освітній квест складається із проблемних завдань з елементами рольових ігор, виконання яких передбачає використання будь-яких ресурсів, зокрема інтернету. Можна стверджувати, що дана технологія інтегрує елементи проблемного та ігрового навчання, а також проєктної та інформаційно-комунікаційної технологій. Серед функцій, які реалізують квест-технології, виділяють освітню,

розвивальну та виховну. Головне завдання освітньої функції полягає в активному залученні кожного школяра у дієвий процес пізнання. У такий спосіб створюються сприятливі умови для ефективної індивідуальної і групової діяльності учнів. Розвивальна функція спрямована на підвищення інтересу до навчального предмета; розкриття і активізацію творчих здібностей та уяви школярів; розвиток умінь самостійно опрацьовувати інформацію та прищеплення навичок дослідницької діяльності; підвищення мотивації, розвиток ерудиції, розширення світогляду. Результатом виховної функції є сформовані вміння і якості, які допомагають ефективно взаємодіяти в команді; усвідомлення власної відповідальності за якість виконаного завдання; позитивне ставлення як до конкретного досліджуваного об'єкта, так і до процесу пізнання загалом [6: 144].

Необхідність використання в освітньому процесі початкової школи різноманітних корекційно-розвивальних технологій обумовлена індивідуальними потребами учнів з інтелектуальними порушеннями, а їх ефективність зростає за умови інтегрованого та комплексного впровадження.

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція Нової української школи URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagal-na%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Чеботарьова О. В., Гладченко І. В. Учні початкових класів із порушеннями інтелектуального розвитку: навчання та розвиток : навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2020. 128 с.
3. Гра по-новому, навчання по-іншому : метод. посіб. / упоряд. О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 44 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/LEGO/po-novomu-navchannya-po-inshomu.pdf>
4. BECTA ICT Research URL: http://www.becta.org.uk/page_documents/research/wtrs_ictsupport.pdf.
5. Янкович О. І., Кузьма І. І. Освітні технології у початковій школі : навч.-метод. посіб. Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2018. 266 с.
6. Хващевська О. О., Хорунжа В. С. Характерні особливості квест-технології як ефективного засобу навчання молодших школярів. *Інноваційна педагогіка, (специвипуск)*. С. 143–146. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/specvipusk/33.pdf>.

Гнатюк І. М.,
директор
(«Інклюзивно-ресурсний центр»
Романівської селищної ради
Житомирського району
Житомирської області)
irinagnatiuk.2017@ukr.net

Хібукі-терапія як метод подолання психологічної травми у дітей в умовах війни

Діти переживають багато різних психологічних травм. Вони стають свідками повітряних тривог, ракетних небезпек, насильства, руйнування будинків, об'єктів критичної інфраструктури тощо. Пошук безпечного місця разом з батьками/законними представниками дитини часто буває небезпечним та драматичним. Стресові ситуації вимагають у дітей спроможності до резильєнтності. Чим сильніший стрес, тим більше життєвих ресурсів потрібно дитині для його подолання та формування нових життєвих компетентностей.

Дитяча психологічна травма дуже багатогранна та масштабна. Вона може сформуватися навіть від тих подій, які нам здаються незначними. Коли у вашу домівку стукає біда, то першими страждають діти. Дорослим часто здається, що дитина нічого не бачить, не чує, не відчуває, її вчасно вивезли, врятували... Але насправді це не так. Особливо, якщо йдеться про війну.

Кожна дитина, якої торкнулася війна, так чи інакше перебуває у травмованому стані. Хібукі – особлива терапевтична іграшка, яка допомагає дітям впоратися з травматичною подією.

Застосування іграшки в корекційній роботі психологічної травми особистості сприяє встановленню емоційного контакту, зняттю емоційної напруги, розвитку психічних процесів, розширенню світогляду про навколишній світ, профілактиці дезадаптивної поведінки. Іграшка спонукає дитину до ігрової діяльності, і психолог використовує терапевтичний вплив гри, щоб допомогти дитині у подоланні психологічних та соціальних труднощів, що перешкоджають особистісному та емоційному розвитку.

Психокорекційний ефект ігрових занять у дітей досягається завдяки встановленню позитивного емоційного контакту між дітьми та дорослими. Гра корегує негативні емоції, страхи, невпевненість у собі, розштрює здібності до спілкування, збільшує діапазон доступних дитині дій з предметами. Терапія іграшкою є взаємодією дорослого з дитиною на власних умовах останньої, коли їй надається можливість вільного самовираження з одночасним прийняттям її почуттів.

Ізраїльська програма (із застосуванням ігашки), яка була створена для надання допомоги дітям Другої ліванської війни у 2006 році, потім у 2011 році, була використана у роботі з японськими дітьми (для зниження рівня впливу травми від цунамі, яке обрушилося на Японію).

Ця програма має назву «Хібукі», що на івриті означає «обіймашка». Центральною «персоною» програми є м'який плюшевий песик із сумною мордочкою і довгими лапками – «іграшка, що ожила», дуже симпатична, яка обіймає і просить їх розповісти про свої страхи та потреби.

Ідея вперше створити м'яку терапевтичну іграшку – Huggy-Purru (Хібукі, у перекладі на іврит) належить ізраїльському доктору Шай Хен-Галю. Втручання (короткострокова інвертація, що педадбачає одну-дві зустрічі з дитиною) було спрямовано на те, щоб спонукати дітей дбати про Хібукі, яку їм подарували. Дослідження Шай Хен-Галя та його колег підтвердили ефект такого втручання, яке потребує мінімальних ресурсів.

На думку доктора Шай Хен-Галя, терапевтичний ефект його методу полягає в тому, що діти відчувають у Хібукі опору. Дитині дорослий дарує іграшкового песика і каже, що дитина має про нього піклуватися. Якщо песик злякається вночі, потрібн допомогти йому заснути. Потрібно заспокоїти його та відвести до дитячого садка чи школи. Діти беруть на себе активну роль, яка сприяє самозаспокоєнню. Замість того, щоб зосередитись на власних тривогах, вони переводять свою увагу на турботу про власного друга.

Як зауважив Шай Хен-Галя, діти, які отримали іграшку, менше страждають на тривогу і депресію. Що більше вони дбають про Хібукі, то краще почуваються. Терапевтичний песик має дивовижну цілющу силу для дітей, які страждали на сильну психічну травму.

Метою моделі «Хібукі-терапія» є підтримка та реабілітація психічного здоров'я дітей, які постраждали від війни та інших несприятливих життєвих подій. Нині Хібукі є важливим інструментом, який допомагає українським дітям упоратися із травмою війни.

Іграшка для обіймання потрібна всім – і дітям, і дорослим. Такий висновок можна зробити завдяки результатам наукових досліджень про важливість обіймів у житті кожної людини. Психологи стверджують: для того, щоб почувати себе добре, нам потрібно не менше восьми обіймів в день. А люди, які обіймаються від дванадцяти і більше разів на день, найбільш гармонійні та щасливі. Позитивні зміни відбуваються в організмі на хімічному рівні: при обіймах у кров викидається так званий гормон щастя – ендорфін, а також відомий

гормон довіри – оксітоцин, який зменшує тривожність та підвищує почуття захищеності. Водночас знижується рівень гормонів стресу, раз з якими спадає напруга і приходить безтурботність. Особливо це важливо для гармонійного розвитку дітей.

Список використаних джерел та літератури

1. Максимов (Шарон) Д. Хібукі-терапія як метод подолання психічної травми у дітей в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. № 3–4 (27). С. 48–54.

2. Максимов (Шарон) Д. Хібукі: броніжелет для дитячої душі. Київ : Bookmag, 2023. 200 с.

Горобчук Т. І.,

фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
(КУ «Інклюзивно-ресурсний центр»

Коростишівської міської ради)

Gorobchuk.tanya21@gmail.com

Сенсорний розвиток дітей. Тактильна система

Тактильна система забезпечує нас відчуттями від дотиків. Це перша сенсорна система, яка розвивається в утробі матері, і здатна ефективно функціонувати, коли зорова та слухова системи тільки починають розвиватися [1]. Вона передає інформацію про форму, температуру, силу дотику та біль. Дотики є важливим компонентом соціального розвитку дітей. Вони допомагають нам оцінити навколишнє середовище, в якому ми знаходимось, і допомагають нам відповідно реагувати. Без значної тактильної стимуляції тіла нервова система зазвичай стає незбалансованою. Тактильна система отримує інформацію про дотики від рецепторних клітин у шкірі. Ці рецептори знаходяться по всьому тілу і забезпечують інформацією про:

- легкі дотики;
- тиск;
- вібрації;
- температуру;
- біль.

Шкіра є тактильним аналізатором. Рецептори шкіри, що містяться в різних її шарах, реагують на різні подразники. Немовлята багато дізнаються про світ завдяки тактильним відчуттям. У період раннього розвитку, коли діти багато повзають, тягнуть до рота все, що потрапляє їм у руки, вони вчаться розрізняти форму, розмір і текстуру предмета, спираючись на цей вид чутливості. Так діти вперше роблять відмінності між круглим і квадратним, великим і маленьким, шорстким і гладким тощо.

Особливо важливі тактильні відчуття для людей, позбавлених зору. Завдяки дотикові вони навчаються читати руками (за допомогою спеціального шрифту Брайля) [2; 7].

Що таке сенсорна інтегративна дисфункція?

Термін «дисфункція» використовується для того, щоб означати, що існує певна ймовірність того, що проблему можна вирішити.

Мозок не обробляє та не організовує потік сенсорних імпульсів таким чином, щоб дати людині точку, інформацію про себе чи свій світ.

Без хорошої сенсорної інтеграції навчання є важким, і дитина часто відчуває себе некомфортно щодо себе та не може легко впоратися з вимогами. Якщо не працювати над корекцією порушення, то може посилюватися негативний вплив на розвиток усіх сфер діяльності дитини [1]. Нервова система здебільшого не зможе збалансовано працювати. Кожен дотик до шкіри посилає в мозок імпульс, стимулюючи розумові процеси дитини [3]. Сенсорна оборона може мати різний ступінь вираженості – від невеликого дискомфорту до проявів тривоги – і може виступати у будь-якому віці. Дисфункція цієї нервової системи проявляється у вигляді гіперчутливості або гіпочутливості.

Гіперчутливість (підвищена чутливість). Зазвичай діти емоційно реагують на відчуття дотику. Може виникати тоді, коли поріг збудливості знижується до достатньо маленької кількості стимулів.

Ознаки підвищеної тактильної чутливості:

- легкий або несподіваний дотик може викликати страх, тривогу у дитини;
- уникає обладнання дитячих майданчиків (гойдалки, гірки, каруселі тощо);
- не любить, щоб брали на руки, обіймали;
- уникає близького контакту з іншими (особливо в чергах);
- не любить розчісуватися через високу чутливість шкіри голови;
- часто відмовляється вмиватися або чистити зуби;
- уникає дотиків до певних матеріалів (ковдри, килимки, тактильні іграшки);
- реагує надмірно на подряпини, порізи;
- відмовляється одягати новий одяг або одяг, який приносить дискомфорт;
- не подобаються ігри з піском, крупами, водою тощо;
- засмучується через брудні руки, прагне витерти або помити їх;

- дитина примхлива до їжі, з труднощами пробує щось нове;
- відмовляється ходити босоніж по траві, піску.

Рекомендації щодо пристосування до гіперчутливості:

- Не вимагайте від дитини швидкого виконання фізичних вправ.

- Не критикуйте дитину у разі фізичної незграбності. Підтримуйте дитину.

- Тривалість фізичних вправ, занять варто збільшувати поступово (катання на велосипеді, вправи на тренажері).

- Виконуйте дихальні вправи.

- Поступово та обережно привчайте дитину до дотиків.

- Дозволяйте дитині знаходитись на відстані від інших людей (наприклад, черги в магазинах).

Гіпочутливість (слабка чутливість) полягає в тому, що поріг збудливості підвищений. Проявляється через пошук сильного фізичного контакту.

Ознаки зниженої тактильної чутливості:

- дитина не звертає особливої уваги на рани (подряпини, порізи);

- не помічає легких дотиків;

- може тягнути різні предмети до рота;

- часто торкається поверхні або об'єктів, які приносять заспокоєння (ковдра, м'ячики);

- може себе щипати, кусати;

- дитина може годинами кружлятися, гойдатися;

- коли сидить, то часто розгойдується з боку в бік.

Рекомендації щодо пристосування до гіпочутливості:

- Виконуйте з дитиною активні ритмічні вправи, танцюйте.

- Використовуйте рухливі ігри з обертаннями, гойданнями, кружлянням (дотримуйтесь правил техніки безпеки, контролюйте амплітуду гойдання, швидкість обертання).

- Корисно катання на велосипеді, скейті, роликах, ковзанах.

- Виконуйте вправи на балансирах.

- Використовуйте гойдалки, гамаки усіх видів.

Прояви гіпочутливості та гіперчутливості можуть проявитися в однієї і тієї ж дитини. Коли ми маємо справу з дитиною з порушенням сенсорної інтеграції, потрібно терпіння та розуміння того, що поведінка дитини – це не намір звернути на себе увагу [4]. Навчання за допомогою відчуття дотику – чудовий спосіб підвищити сенсорну обізнаність у навколишньому середовищі. Торкаючись дітей з любов'ю

та ніжністю, батьки забезпечують здоровий та нормальний розвиток [3].

Список використаних джерел та літератури

1. Тернопільська В. Психологія для старшокласників (від самопізнання до соціальної відповідальності). Київ, 2004. 272 с.
2. Кравцова А., Кукуруза А. Ранній розвиток дитини : посібник для спеціалістів і батьків. Київ, 2005.
3. Серомаха Н. Є, Мухіна А. Ю. Метод сенсорної інтеграції в роботі з дітьми з розладами аутичного спектра. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2019. Ч. 1. № 6. С. 203–210.

Градівська В. М.,
методистка ресурсного центру підтримки
інклюзивної освіти
(КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР)
gradivska.vita@gmail.com

Використання Makaton у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами

Діти з особливими освітніми потребами часто стикаються з труднощами в комунікації та соціальній взаємодії. Однак існують ефективні методи альтернативної та додаткової комунікації, які можуть значно покращити їхні можливості для спілкування та взаємодії з оточуючими. Альтернативна комунікація – це система невербальних засобів, які використовуються для передачі інформації, коли усне мовлення обмежене або неможливе. Вона може включати в себе використання жестів, зображень, символів, піктограм, пристроїв з голосовим виводом тощо. Такі методи дозволяють дітям з особливими освітніми потребами висловлювати свої потреби, думки та почуття, що суттєво підвищує їхню якість життя та можливість активної участі в житті суспільства. Додаткова комунікація використовується паралельно з усним мовленням для його посилення та полегшення розуміння.

Впровадження альтернативних та додаткових методів комунікації має ряд важливих переваг, які дають поштовх до розвитку навичок спілкування та соціальної взаємодії, покращення самовираження та самоконтролю, розширення можливостей для участі в різних видах діяльності, підвищення рівня незалежності та залученості в життя суспільства. Використання альтернативної та додаткової комунікації потребує комплексного підходу за участі фахівців, адже разом вони можуть підібрати оптимальні методи та засоби комунікації, адаптовані під індивідуальні потреби кожної

дитини. Така робота сприяє максимальному розкриттю потенціалу дітей з особливими освітніми потребами та їхній успішній соціалізації.

Макатон – це комунікативна система, що поєднує в собі жести, символи та усне мовлення. Вона була розроблена у Великобританії у 1970-х роках і на сьогоднішній день широко використовується в різних країнах світу для роботи з дітьми, які мають комунікативні труднощі. Основна відмінність Макатон від інших комунікаційних програм полягає в тому, що вони використовують різні канали передачі та розпізнавання інформації, коли жести та символи відповідають одному поняттю. Макатон – передусім допоміжний вид комунікації, і лише в разі коли промова неможливо, він стає альтернативним.

Програма навчає дітей встановлювати контакт з дорослими та однолітками, чути та розуміти оточуючих, повідомляти про свої потреби та бажання. Жестикуляція стимулює мовні зони мозку, що сприяє розвитку апарату артикуляції дитини. У результаті поява однієї з форм комунікації у житті дитини призводить до соціального розвитку та скорочує прояви поведінкових порушень. Застосування Макатон має низку важливих переваг для дітей з особливими освітніми потребами:

1. *Полегшення спілкування та взаємодії.* Використання жестів, символів та мовлення одночасно дозволяє дитині краще висловлювати свої потреби, думки та почуття, а це у свою чергу знижує рівень фрустрації та проблемної поведінки.

2. *Розвиток мовленнєвих навичок.* Опановуючи Макатон, діти паралельно тренують артикуляцію, збагачують свій словниковий запас, вчаться формулювати прості фрази.

3. *Підтримка когнітивного розвитку.* Засвоєння символів та жестів активізує процеси сприйняття, уваги, пам'яті, мислення дитини.

4. *Покращення соціальної інтеграції.* Оволодіння Макатон дає змогу дітям ефективніше комунікувати з оточуючими, брати участь у різних видах діяльності, розвивати соціальні навички.

Разом із жестами завжди використовується граматично правильне мовлення. Це дуже важливе правило. При цьому жести використовуються на трьох рівнях:

- 1) Ключовий рівень: жести відображають лише ключові поняття.
- 2) Функціональний рівень: жести відбивають лише дієслова дії.
- 3) Повний рівень: жести відбивають більшість слів у висловлюванні.

Жести Макатон завжди супроводжуються відповідною мімікою, тембром голосу, рухами тіла, орієнтуванням у просторі. Багато жестів залежать від того, про кого чи про що йдеться. Наприклад, жест «погляд» вказує напрямок або те, на що дивитися. Оскільки знаки

використовуються разом із промовою, їх темп – абсолютно природний і спокійний. Не слід забувати і те, що Makaton – це не вид терапії, а допоміжний вид комунікації, який допомагає спілкуватися.

Список використаних джерел та літератури

1. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. Київ : ФОП Усатенко Г. В., 2021. 80 с.

2. Що таке альтернативна і додаткова комунікація (АДК). URL: <http://www.dyvogra.com/uk/alternative-and-complementarycommunication-adc/> (дата звернення: 05.05.2024).

Денисенко Л. М.,

фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
(КУ «Інклюзивно-ресурсний центр»
Черняхівської селищної ради)
lesyadenisenko85@ukr.net

Використання казкотерапії в роботі логопеда

Протягом останнього десятиліття неабияку увагу психологів та педагогів привертає до себе казкотерапія, з'являється все більше способів написання казок для дітей та разом з дітьми. Звертають увагу на цей метод і вчителі-логопеди, так як саме казки, притчі та оповідання відіграють важливу роль у розвитку мовлення дитини.

Учені Л. М. Шипіцина та Л. С. Волкова у 1993 році виявили деякі особливості емоційно-особистісних якостей у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення. Ці діти, на відміну від своїх однолітків з нормальним мовленнєвим розвитком, пасивні, залежать від оточуючих та схильні до спонтанної поведінки. У більшості дітей молодшого шкільного віку (першокласники та другокласники) з тяжкими порушеннями мовлення відмічається концентричність, що є свідченням зосередженості на власних переживаннях, проблемах, схильності тримати їх «у собі», а також замкнутість [1: 63].

У дітей з тяжкими порушеннями мовлення також знижена самооцінка та працездатність, що обумовлено стресовими реакціями і домінуванням негативних емоцій.

Як показує практика, важливу роль в стабілізації емоційного стану дітей з порушеннями мовлення відіграє використання терапевтичної казки під час заняття з логопедом та читання спеціально написаної казки для дитини батьками вдома. Терапевтична казка, як будь-яка інша метафора, сприймається одночасно на двох рівнях – свідомому і несвідомому. Дитяча свідомість приймає буквальний зміст

казки як вигадку. Дитина співчуває герою, зіставляє себе з ним, а коли впізнає свою проблему, все одно думає, що це не про неї, не наяву. Підсвідоме, навпаки, «вірить» почутому і задає потрібну програму змін у поведінці, сприяє зміні структури цінностей та поглядів [2: 168].

Свідома і несвідома психіка – це метафоричне позначення функцій правої та лівої півкуль мозку. Ліва півкуля (свідома психіка) відповідає за мову, логіку тощо. Права – сприяє використанню сигналів, які надходять від органів чуття (зорові, слухові, нюхові, тактильні), та має значний вплив на поведінку людини. Праву півкулю метафорично називають несвідомою частиною психіки. З досліджень відомо, що до 12 років у дітей переважає «правопівкульний» тип мислення. Тобто важлива для їхнього розвитку та соціалізації інформація може бути передана за допомогою метафор, казок та яскравих образів [2: 169].

Кандидат психологічних наук, практична психологиня Резіда Ткач наголошує, що при створенні терапевтичної казки важливо дотримуватися таких правил:

- казка має бути подібною проблемам дитини, але варто враховувати, що чим старша дитина, тим меншою має бути безпосередня подібність, тобто торкатися проблеми дитини дотично;
- казка має пропонувати досвід, що заміщується, крізь який дитина зможе побачити можливості нового вибору;
- сюжет казки має розгортатися у певній послідовності;
- терапевтична казка має закінчуватися позитивно.

Як показує практика, такі казки дають результат, коли їх застосовувати з дітьми, що мають не лише функціональні мовленнєві труднощі, а ще і соціоадаптаційні, що пов'язані з особливостями психофізичного розвитку, такими як порушення мовлення.

Логопед в своїй роботі може використовувати також побутові казки – оповідання, події яких відбуваються в реальному земному світі і нагадують історії з життя дитини. Такі терапевтичні історії допомагають дітям накопичити необхідний досвід.

Для розвитку мовлення дітей, що мають навчальні труднощі у поєднанні з функціональними мовленнєвими, варто застосовувати аудіоказки. В розвитку мовленнєвої активності може допомогти спільне вигадкування казки з дорослим, так звана гра «Взаємне оповідання». Основними вимогами до такого оповідання є: захопливість та пригодницький зміст, дитина має фантазувати, вигадувати, а не переказувати те, що бачила по телевізору, чула по радіо чи те, що відбувалося з нею насправді. Таке оповідання

обов'язково містить початок, середину та кінець, а також певне повчання.

На окрему увагу заслуговує дидактична казка, що містить певний навчальний матеріал, який логопед хоче донести дитині під час читання. Дидактична казка – це так званий квест, який може містити певні завдання для дитини.

Для розвитку м'язів артикуляційного апарату широко застосовуються артикуляційні казки, що мають певний зміст, структуру та артикуляційні вправи, а також носять повчальну мету в тій чи іншій ситуації.

Отже, казкотерапію можна віднести до новітніх методів навчання для дітей з ООП, що відіграє важливу роль у розвитку мовлення, навичок слухового контролю, мовленнєвої активності та становлення особистості дитини.

Список використаних джерел та літератури

1. Мартиненко І. В. Логопсихологія: курс лекцій : навч. посіб. 3-тє вид. випр. і доп. Київ : ДІА, 2019. 120 с.
2. Ткач Р. М. 50 цілющих казок для дітей. Київ : Вид-во Ростислава Бурлаки, 2023. 196 с.
3. Ткач Р. М. Казкотерапія дитячих проблем. Сфера, 2010. 118 с.

Калінін В. О.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри психології
(КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР)
vadimkalinin76@gmail.com

Використання новітніх методів навчання для дітей з особливими освітніми потребами

Діти з особливими освітніми потребами (ООП) мають унікальні виклики у навчанні, які вимагають індивідуального підходу. Традиційні методи навчання часто не враховують їхні специфічні потреби, що може призвести до академічних труднощів та соціальної ізоляції. У зв'язку з цим використання новітніх методів навчання стає все більш актуальним для забезпечення інклюзивної та ефективної освіти для цієї групи учнів.

Стрімкий розвиток технологій відкриває нові можливості для покращення навчального процесу для дітей з ООП. Використання інтерактивних навчальних платформ, віртуальної та доповненої реальності дозволяє створити привабливе та стимулююче середовище, адаптоване до потреб кожної дитини. Такі цифрові інструменти

забезпечують мультисенсорне навчання, візуалізацію складних концепцій та можливість повторювати матеріал стільки разів, скільки потрібно. Наприклад, комп'ютерні навчальні програми можуть пропонувати різні рівні складності завдань, зорові та звукові підказки, а також забезпечувати миттєвий зворотний зв'язок [1]. Крім того, асистивні технології, як-от: спеціалізовані клавіатури, програми розпізнавання мови та системи альтернативної комунікації – допомагають учням з фізичними та мовленнєвими порушеннями долучатися до навчального процесу та демонструвати свої знання [5].

Важливу роль у навчанні дітей з особливими освітніми потребами відіграє диференційоване викладання. Диференційоване викладання – це педагогічний підхід, який враховує різноманітні потреби, інтереси та здібності учнів у класі. Для дітей з ООП це означає адаптацію навчального матеріалу, процесу та продукту до їхніх індивідуальних можливостей. Учителі можуть змінювати рівень складності завдань, пропонувати різні види підтримки (візуальні підказки, опорні схеми, аудіоматеріали тощо) та застосовувати різні формати оцінювання (усні, письмові, проєктні роботи, портфоліо тощо) [6]. Диференціація навчання також передбачає гнучку організацію навчального середовища, наприклад, забезпечення індивідуальних робочих місць або зон для групової роботи, залежно від потреб учнів. Такий гнучкий підхід дозволяє учням просуватися власним темпом, зосереджуватися на сильних сторонах та розвивати слабкі навички.

Ефективне навчання дітей з ООП вимагає тісної співпраці між усіма залученими сторонами – вчителями, фахівцями (логопедами, психологами, фізіотерапевтами), батьками та самими учнями. Регулярне спілкування, обмін інформацією про досягнення, труднощі та стратегії дозволяють скоординувати зусилля та розробити комплексний індивідуальний план навчання, який відповідає конкретним потребам дитини [2]. Крім того, залучення учнів до процесу прийняття рішень щодо їхнього навчання шляхом урахування їхніх інтересів, вподобань та визначення цілей підвищує їхню мотивацію та відповідальність. Створення інклюзивного та підтримуючого середовища, де цінуються різноманітність та індивідуальність, є ключовим для розвитку позитивної самооцінки, соціальних навичок та успішної соціалізації дітей з ООП [4].

Застосування новітніх методів навчання для дітей з ООП є необхідним для забезпечення їхніх освітніх потреб та максимального розкриття потенціалу. Поєднання технологічних інновацій, диференційованого викладання, співпраці та залучення створює сприятливе середовище для інклюзивної освіти. Технології надають

різноманітні інструменти для адаптації навчального процесу, диференційоване викладання враховує індивідуальні особливості, а співпраця та залучення забезпечують комплексну підтримку та мотивацію учнів. Подальші дослідження, професійний розвиток учителів та впровадження ефективних практик допоможуть подолати бар'єри, забезпечити високу якість освіти та рівні можливості для всіх учнів, незалежно від їхніх особливих потреб.

Список використаних джерел та літератури

1. Hasselbring T. S. & Glaser C. H. W. Use of computer technology to help students with special needs. *The Future of Children*. 2000. P. 102-122.
2. Hughes C. & Dexter D. D. Response to intervention: A research-based summary. *Theory into Practice*. 2011. № 50 (1). P. 4-11.
3. Rao K. & Meo G. Using Universal Design for Learning to design inclusive classrooms. *Journal of Education and Training Studies*. 2016. № 4 (7). P. 147-155.
4. Renzaglia A., Karvonen M., Drasgow E. & Stoxen C. C. Promoting a lifetime of inclusion. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*. 2003. № 18 (3). P. 140-149.
5. Rock M. L., Gregg M., Gable R. A., Zigmund N. P., Blanks B. B., Howard P. W. & Bullock L. M. Can you hear me now? Evaluation of an online wireless technology to provide real-time feedback to special education teachers-in-training. *Teacher Education and Special Education*. 2008. № 31 (3). P. 161-171.
6. Tomlinson C. A. *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners*. ASCD. 2014.

Кобилінська Л. П.,

фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
(КУ «Інклюзивно-ресурсний центр»
Коростишівської міської ради)
lkobilinska05@gmail.com

Що таке пропріоцепція і чому вона так важлива?

Пропріоцепція (від лат. *proprius* – власний і *resipere* – отримувати) – сприйняття власного тіла відповідно до його положення в просторі, положень голови, тулуба і кінцівок відносно один до одного, а також їхніх змін при рухах, разом із відчуттям тяжкості, напруги, сили та швидкості.

Термін *пропріоцепція* (англ. *proprioception*) був введений у 1906 році британським нейрофізіологом **Чарльзом Скоттом Шеррінгтоном** (1857–1952) для позначення сенсорної системи, яка

генерує стимули всередині тканини. Пропріоцепція (іноді її називають пропріорецепцією), на відміну від екстероцепції, не пов'язана зі сприйняттям зовнішнього світу. Пропріоцепція охоплює саме ті відчуття, які дають живій істоті змогу сприймати тіло відповідно до його положення, розташування і переміщення в просторі й часі, і є внутрішнім відчуттям.

Пропріоцепція:

- визначає, скільки потрібно докласти сили м'язам для дії та дозволяє нам ранжувати рухи;
- визначає характер дотиків та руховий досвід;
- забезпечує неусвідомлене розуміння тіла;
- допомагає створити схему/картку тіла. Ми звертаємося до неї, коли потрібно визначити початок та кінець руху;
- використання карти тіла, що повторюється, впливає на моторне планування – здатність створювати, організовувати та здійснювати моторні акти [1].

Пропріоцепція буває:

- несвідома;
- усвідомлена, або кінестезія – послідовність усвідомлених рухів та поз, що використовуються під час навчання, що також є пропріоцепцією [2].

Рецептори пропріоцептивної системи реагують на рух і гравітацію та розміщені:

- у м'язах;
- у сухожиллях;
- у зв'язках;
- у суглобових капсулах (захисне покриття сухожилля);
- у сполучних тканинах;
- в шкірі (механорецептори, реагують на розтягування).

Стимули, які необхідні для рецепторів, – це розтягування і зжаття. Передача від м'язів, зв'язок, суглобів, сухожилля і з'єднувальних тканин про те, де і як відбувся рух, приходиться у центральну нервову систему. М'язове відчуття, яке проходить через систему пропріоцепції, тісно зв'язано з тактильною і вестибулярною системою.

Характеристики пропріоцептивної дисфункції:

- при дисфункції пропріоцептивної системи процес обробки інформації, що отримується від м'язів, шкіри та суглобів, не є ефективним;

- пропріоцептивна дисфункція супроводжується проблемами з тактильною та вестибулярною системами;
- існують проблеми з праксисом;
- порушення не лише у пропріоцептивній системі, найчастіше є труднощі і в інших системах.

Види пропріоцептивної дисфункції:

- пошук сенсорних відчуттів;
- знижена сенсорна чутливість, труднощі з регуляцією рухів;
- підвищена сенсорна чутливість.

Пропріоцептивні стратегії

Сон

- Робіть дитині масаж або стиск суглобів перед сном.
- Використовуйте важкі ковдри.
- Закутайте дитину в ковдру («сосиска у булочці»).
- Розтягуйте дитину за ноги та руки в положенні лежачи, робіть це повільно та ритмічно.

Одягання

- Глибоке натискання та стиснення суглобів перед одяганням зменшує сенсорну чутливість.
- Перед одяганням можна стрибати, висіти або віджиматися. Це допомагає покращити усвідомлення тіла.

Вмивання

- Наносячи шампунь, торкайтеся голови дитини з натисканням.
- Введіть у звичку дорогою у ванну ходити на руках (підтримуйте дитину під колінами).
- Під час купання дозвольте малюку малювати піною на стіні.
- Сильно загортайте дитину в рушник і міцно обіймайте під час витирання.

Чистка зубів

- Перш ніж чистити зуби, натискайте щіткою на зуби та ясна. Це зменшить чутливість.
- Використовуйте електричну зубну щітку.
- Натискайте на голову, шию та плечі дитини під час підготовки до чищення зубів.

Розчісування та стрижка волосся

- Використовуйте постійне та передбачуване натискання.
- Натискайте на коріння волосся перед розчісуванням.
- Одягніть на дитину компресійний жилет перед стрижкою.

- Дайте потримати та пообнімати м'яку іграшку чи подушку.
- Дайте дитині жуйку для рук або гумові іграшки, які можна стискати або розтягувати.

- Дитина під час стрижки може сидіти на вестибулярній подушці.

Приймання їжі

- Використовуйте стілець із подушкою, стілець Stokke або м'яч.
- Жилет з обтяженням, вага на кісточки або зап'ястя допоможе дитині організувати своє тіло.
- Дайте дитині важкі прилади.
- Натискайте на плечі дитини для створення напруги м'язів.
- До прийому їжі підготуйте дитину стисненням або розтягуванням суглобів, масажем, стрибками...
- Натисніть на ясна, щоки та губи дитини, використовуючи віброуючу зубну щітку.

Гра

- Надягайте на дитину обтяжений жилет.
- Використовуйте обтяжувачі для ніг та рук.
- У громадських місцях одягніть на дитину рюкзак.
- Давайте дитині стрибати, повзати, носити предмети, тягнути.
- У приміщенні під час спокійної гри можна сидіти на пуфі або м'ячі.

Пропріоцептивні стратегії для школи та дошкільних закладів

- Використовуйте насадки на олівець.
- Вдягайте на дитину обтяжуючий жилет.
- Використовуйте обтяжувачі для ніг та рук.

Давайте дитині важкий рюкзак.

Нехай дитина матиме можливість стрибати, повзати, носити, предмети під час перерв або для допомоги вчителю/вихователю.

- Якщо дитині важко сидіти, шукайте альтернативи: дозвольте їй сидіти на пуфі або м'ячі.

- Нехай зміни будуть максимально активними.

Вправи на розвиток пропріоцепції

1. Ігри з м'ячами: кидаємо-ловимо, відбиваємо від підлоги, жонглюємо, катаємо, штовхаємо.

2. Розвиваємо артикуляційні органи: жуємо, гриземо спеціальні іграшки і тверді овочі та фрукти, п'ємо через трубочку густі напої

(молочний коктейль, наприклад), чистимо зуби і масажуємо ясна електричною зубною щіткою.

3. Стрибаємо: на батуті, в скакалку, перестрибуємо через перешкоди, стрибаємо в класики, в мішках.

4. Вчимося лазити: по драбині, по стінах для скелелазіння, по деревах, по гірках із різних матеріалів (пісок, земля, сніг), по канатній дорозі, по парканах (якщо це безпечно).

5. Вчимося висіти і підтягуватися: на гілці, мотузці, кільцях, трапеції, турніку, на бортиках басейну.

6. Вчимося тримати рівновагу: ходимо по бордюрах, стоїмо і ходимо по колодах, по камінцях, на півсфері, сидячи на фітболі.

7. Плескаємо в долоні, по тілу, тупаємо – стараємося ускладнити і тримати даний ритм.

8. Повзаємо: на колінах вперед і назад, повземо «крабиком», повзаємо в тунелях.

9. Катаємося: на скейті, лежачи, на велосипеді, на біговелі, на самокаті.

10. Виконуємо вправи із йоги: будь-які вправи на розвиток відчуття тіла в просторі.

11. Тягнемо: спеціальні фітнес резинки, звичайні резинки, канати і мотузки, тягнемо і штовхаємо санки і візочки.

Не забуваємо про техніку безпеки, особливо з дітьми, в яких погано розвинена пропріоцепція [3].

Список використаних джерел та літератури

1. Claussen C. F., Franz B. Contemporary & practical neurootology. Solvay ; Hannover, 2006. 410 p.

2. David A., Fleminger S., Kopelman M., Lovestone S., Mellers J. Lishman's organic Psychiatry : a textbook of neuropsychiatry. John Wiley & Sons. Wiley-Blackwell. Singapore, 2007.

3. DeLucchi E. Tinnitus, hypoacusia and vertigo in hyperuricemia. In: Vertigo, nausea, tinnitus and hypoacusia in metabolic disorders / Claussen C.-F., Kirtane M.V., Schlitter K. (eds.). Elsevier Science Publishers BV, 1988. P. 241–248.

Косар Н. М.,
фахівець (консультант) інклюзивно-ресурсного центру
(«Інклюзивно-ресурсний центр» Романівської селищної ради
Житомирського району Житомирської області)
nadin.m@ukr.net

«Мнемотехніка» у корекційній роботі з дітьми дошкільного віку

Теперішній світ кожного дня в свою буденність вносить інтернет-технології, без яких існування стає майже не можливим. Швидкісний потік різноманітної інформації, за часту, приводить дорослих людей до втрати життєвих орієнтирів, а що вже говорити про маленьких дітей, які стають залежними від різноманітних інтернет-носіїв.

Постійний потік нових знань, нової інформації неабияк впливає на ще несформовану дитячу психіку. Це може призводити до того, що підростаюче покоління швидко сприймає корисну інформацію, але не на довго запам'ятовує. Також спостерігається несформоване граматично правильне мовлення, або ж його спотворення.

З власного досвіду хочу зазначити, що під час проведення занять з дітками, дуже ефективно себе зарекомендувала методика «мнемотехніка». Слово «мнемотехніка» має походження із грецької мови, і в перекладі означає «мистецтво запам'ятовувати». Це новітня педагогічна методика, яка несе в собі ефективне спрямування на засвоєння знань, які знадобляться дітям у майбутньому. Особливість цієї психолого-педагогічної технології полягає в тому, що під час заняття створюються позитивні умови для максимальної самореалізації та психологічного комфорту. Як відомо, базою розвитку пам'яті є різноманітні, доступні вправи та постійні повторення вивченого матеріалу. Спеціальні прийоми та методи мнемотехніки покликані розвинути в дітей дошкільного віку асоціативне мислення, навички запам'ятовування та ефективне формування зв'язного мовлення.

Останнім часом спостерігається збільшення кількості дітей, які мають певні проблеми із формуванням мовлення, а саме:

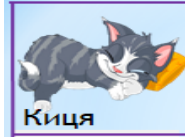
- недостатній лексичний запас;
- виникають труднощі у діалогічній та монологічній мові;
- вимова складається з простих, граматично неправильно оформлених речень;
- відсутність логіки у своїх твердженнях та висновках.

Тому головним аспектом застосування мнемотехніки під час проведення занять є вдосконалення мовлення дошкільників: використання у спілкуванні, граматично правильного простого та складного речення; побудова описових розповідей про об'єкти,

предмети і явища природи та вміння використовувати інтонаційну виразність, темп, силу голосу.

Мнемотехніка включає такі основні прийоми:

Мнемоквадрати – це яскраві зображення, що позначають слово, словосполучення, характеристику якоїсь дії.

Мнемодоріжки – кілька взаємопов'язаних мнемоквадратів, що дозволяють скласти коротку розповідь із 2–3 речень.

Мнемотаблиці – найскладніший прийом, в якому використовуються кілька мнемодоріжок, за допомогою яких діти запам'ятовують й переказують довгі вірші, казки та оповідання.

Працюючи з даною методикою, слід дотримуватись певної послідовності:

1. Ознайомлення із таблицею, детальний розбір зображення.
2. Перетворення зображення на словесний опис.
3. Переказ казки, оповідання, вірша, закодованого змісту.

Підсумовуючи виклад інформації про «мнемотехніку» у роботі з дошкільниками, можна виділити основні аспекти впливу методики на освітню, виховну та корекційну ланку в розвитку дітей.

Освітня ланка включає в себе ознайомлення з нестандартними, закодованими мовними образами; різні варіанти та методи побудови простого речення, правильно будувати описові розповіді з опорою на наочні схеми та моделі; вміння читати тексти за допомогою символів-схем; визначати, виділяти головні та другорядні ознаки предметів, що знаходяться на зображеннях; ознайомлюватись з графічними схематичними позначеннями інформації; формування навичок самостійного моделювання інформації.

Виховна ланка – формування у дітей самостійності, впевненості, цілеспрямованості та наполегливості у досягненні поставленої мети.

Стимулювання у дитини бажання працювати як з колективом, так і з вихователем.

Корекційний аспект полягає у навчанні дітей зосереджувати увагу на тривалій час; усувати мовний негативізм; удосконалювати мовні навички, зв'язне мовлення; поповнювати активний та пасивний словник. Розвиток логічного та образного мислення, уваги, уяви, зорової пам'яті. Покращення комунікативних навичок, оперування узагальнюючими поняттями. Активізація позитивних емоцій від повноцінного сприйняття оточуючого світу.

Список використаних джерел та літератури

1. Білаш О. Н. Мнемотехніка у роботі з дітьми дошкільного віку. *Дитячий садок*. 2015.
2. Чепурний Г., Черешнюк О. Мнемотехніка – технологія ефективного засвоєння інформації. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014.

Лівончик Л. О.,

фахівець інклюзивно-ресурсного центру,
практичний психолог

(КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Олевської міської ради)

livoncikludmila@gmail.com

Використання новітніх методів навчання для дітей з ООП

Гра – це багатовікова історія. Аналізуючи зміст ігор дітей різних народів та епох, можна зробити висновок, що гра виникла після праці та на її основі. В історії розвитку суспільства праця передувала грі, яка виникла з трудової діяльності суспільства. Протягом всієї історії людського суспільства гра завжди відображала дійсність, характерні сторони укладу життя, праці та побуту людини. Зміст і форма гри постійно змінювались залежно від зміни умов матеріального та соціального життя суспільства. На ранньому етапі розвитку суспільства гра була елементарною та простою.

Зміст дитячих ігор включає в себе багато соціальних рис, у тому числі негативні. Гра, як діяльність, більше притаманна молодому організму, тому що дитина потребує активності. Таким чином, гра є нормальною для дітей. Праці І. Сеченова, І. Павлова, П. Лесгафта, Л. Чулицької, Т. Осокіної та ін. підтверджують важливість гри для розвитку дитини.

Основна задача батьків – навчитися гратися зі своєю дитиною, створити спеціальні умови для проведення спільних ігор. Розвиток дитини базується на взаємодії двох сторін діяльності, пов'язаних з ознайомленням предметного світу і світу відносин між людьми.

Дитина краще залучається до світу людських цінностей через їх тісний емоційний контакт. Батьки – найкращий приклад допомоги дитині взаємодіяти з навколишнім світом [4].

Гра – це не лише про настрій, емоції дитини, а й важливий чинник розвитку функцій мозку, серцево-судинної, нервової систем, а й організму загалом. Перебіг усіх життєвих важливих фізіологічних і психічних процесів у організмі дитини пов'язаний із задоволенням потреб в активності, нових враженнях, вияві здорових емоцій [1].

У нашому повсякденному житті рутина є постійною силою, яка формує наші дії, поведінку та досвід. Це справедливо навіть у сфері гри, де рутини відіграють значну роль у визначенні структури та характеру нашої ігрової діяльності, коли заглиблюєшся в тонкощі щоденної гри в рамках рутини, досліджуючи, як рутина впливає на ігрові уподобання, поведінку та результати. Рутини – щоденні повторювані й передбачувані дії. Кожне нове правило можна перетворити на рутину. Гра в рутині дає змогу пізнавати світ та розвиватися без прямих вказівок до навчання. Дитина може активно рухатися, спілкуватися з дорослими й ровесниками, вчитися проявляти ініціативу.

Хоча рутина в щоденній грі пропонує такі переваги, як стабільність і послідовність, вона також має недоліки, які можуть перешкоджати творчості та спонтанності. Суворо дотримуючись встановлених ігрових процедур, люди можуть втратити можливість дослідити нові ігрові можливості або адаптуватися до мінливих обставин. Щоб вирішити цю проблему, важливо знайти баланс між рутинною та гнучкістю в щоденній грі. Включення елементів новизни, різноманітності та відкритої гри може допомогти збагатити ігровий досвід і стимулювати творчість. Заохочуючи дітей відійти від суворої рутини та прийняти більш гнучкий підхід до гри, опікуни та вчителі можуть підтримувати цілісний розвиток і виховувати любов до досліджень і відкриттів.

Будь-яка гра, незалежно від того, грає дитина чи дорослий, служить розвантаженням для розуму та емоцій. Більшість обмежень, з якими дитина стикається щодня, знімає гра, а також можливість отримати нові навички та знання. Якщо дитина має особливості спілкування, гра полегшує спілкування та співпрацю. Крім того, це найкращий спосіб допомогти дітям розвиватися та розвивати навички комунікації.

Є чотири рівні розвитку гри:

1. Сенсомоторна гра
2. Функціональна гра
3. Символічна гра

4. Рольова гра

Сенсомоторна гра – це різні дії з предметами. Така гра відбувається у дітей протягом першого року життя.

Функціональна гра – використання предметів за призначенням.

Символічна гра – відображає реальність в грі, використання різних предметів для виконання дій, що замінюють саму іграшку, також використання «невидимих» предметів.

Рольові ігри і драматизації займають особливе місце в цій системі, саме ці ігри є ситуативними мовленнєвими вправами, в ході яких діти набувають досвіду спілкування. Це спілкування включає не лише власне мовлення, але і жести, міміку, рухи та відповідну поведінку в різних ситуаціях [1].

Коли ви пропонуєте гру дітям з ООП, важливо пам'ятати таке:

1. Гра починається за бажанням і продовжується, поки дитина бажає грати. Не можна примушувати дитину грати, якщо вона доросла. Деякі ігри, які ви любили в дитинстві, не підходять вашій дитині, і вам потрібно навчитися грати в інші. Не завжди діти з ООП можуть навчатися ігор самостійно з природного середовища та навколишнього середовища: дитина, швидше за все, не зацікавиться грою, якщо вам не цікаво.

Для дитини, яка не грає з іграшками або не вміє проводити вільний час соціально прийнятним чином, рекомендовано працювати в двох напрямках: розширювати спектр її ігрової діяльності і збільшувати тривалість гри. Якщо дитина вміє грати в різні ігри і самостійно користується вільним часом, наступною ціллю може бути формування навичок гри з однолітками [3].

Гру розглядають як важливий засіб формування та тренування усіх навичок, які необхідні для психофізичного та особистісного розвитку, як метод формування здібностей до виховання і навчання.

Ігрові технології є однією з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавими й захоплюючими не тільки роботу учнів/вихованців на творчо-пошуковому рівні, але й буденні кроки. Цікавість світу гри робить позитивною та феєричною монотонну діяльність запам'ятовування, повторення, закріплення або засвоєння інформації, а емоційність ігрового дійства активізує всі психічні процеси й функції дитини. Також позитивною стороною гри є те, що вона сприяє використанню знань у новій ситуації, таким чином засвоюваний учнями/вихованцями матеріал проходить через своєрідну практику, вносить різноманітність та інтерес до навчально-виховного процесу [2].

Список використаних джерел та літератури

1. Гра як метод навчання іноземних мов : монографія / Л. В. Кнодель. Київ, 2015. 238 с.
2. Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. праць. Педагогічні науки / гол. ред. Локарева Г. В. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2010. 254 с.
3. Оцінка Базових мовленнєвих і навчальних навичок (ABLL-R). Інструкції до оцінювання та керівництво для складання індивідуальної програми корекції і розвитку дитини / Джеймс Партінгтон, Ph.D., BCBA-D. Київ, 2020.
4. Ігри та ігрові завдання для дітей раннього віку з обмеженими можливостями здоров'я. Практична психологія / Д. С. Максименко. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 120 с.

Лукашевська Д. М.,

фахівець інклюзивно-ресурсного центру
(КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Звягельської міської ради)
dianasalko37@gmail.com

Використання чат-боту в роботі КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Звягельської міської ради

В час активного розвитку технологій існує безліч інструментів, які спрощують повсякденну роботу людей. Одним з таких інструментів є чат-боти. Отже, чат-бот (англ. Chatbot) – комп'ютерна програма, розроблена на основі нейромереж та технологій машинного навчання, за допомогою якої можливо здійснювати комунікацію в аудіо- або текстовому форматі [1].

Чат-боти ще називають віртуальними асистентами. Вони базуються на програмованих алгоритмах або штучному інтелекті, машинному навчанні та обробці природної мови для розуміння інтенцій користувача та наданні відповідей або виконанні завдань [2].

Сьогодні чат-боти є популярними та мають багато месенджерів, які дозволяють їх використовувати. Одними з найвідоміших є: Facebook Messenger, Telegram, Viber, Instagram.

Давайте розглянемо, які ж є переваги використання віртуальних асистентів:

1. Покращення обслуговування та інформування. Це, мабуть, найважливіша перевага, адже чат-бот може надавати швидко і точну відповідь користувачу.

2. Зниження навантаження на працівників. Чат-боти можуть бути використані для зменшення навантаження на працівників, особливо для рутинних і повторюваних запитів. Вони можуть автоматично відповідати на типові запитання і надавати базову допомогу, дозволяючи працівникам зосередитися на більш складних завданнях.

3. Постійна доступність. Чат-бот працює 24 години на добу, тому користувачі можуть отримувати відповіді на свої запитання та вирішувати проблеми цілодобово.

4. Швидкість та ефективність. Чат-боти можуть миттєво реагувати на запитання користувачів і надавати відповіді без зайвих затримок.

5. Масштабність. Чат-боти можуть відповідати великій кількості користувачів одночасно, не вимагаючи додаткових ресурсів.

Чат-боти використовують у різних сферах діяльності. Хочу поділитися досвідом застосування чат-боту в роботі КУ «Інклюзивно-ресурсний центр» Звягельської міської ради.

У липні 2023 року запрацював чат-бот в мобільному додатку Telegram «ІРЦ м. Звягель». Він був розроблений для того, щоб допомогти швидко та легко отримати відповіді на поширені запитання, а саме:

- діяльність та послуги, які надає інклюзивно-ресурсний центр;
- категорії осіб, які можуть отримати послуги;
- комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку особи;
- перелік документів для проведення комплексної оцінки;
- подання заяви на проведення комплексної оцінки онлайн;
- проведення корекційно-розвиткових послуг;
- графік роботи, контактні данні та інтернет-ресурси центру.

Після запуску чат-боту фахівці ІРЦ отримали позитивні відгуки від користувачів. Адже вони мали змогу отримати інформацію, яка їх цікавила, не виходячи з дому.

Загалом чат-боти змінюють способи, якими комунікуємо та отримуємо інформацію. Вони полегшують життя користувачам, покращують ефективність роботи та створюють нові можливості.

Список використаних джерел та літератури

1. Чат-бот. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Чат-бот#cite_note-1.

2. Чат-бот. Переваги, засоби використання та як створити бота. *Gerabot*. URL: https://gerabot.com/article/detalno_pro_chatboti.

Мельник І. В.,
фахівець ІРЦ (учитель-дефектолог)
(КУ «Інклюзивно-ресурсний центр»
Черняхівської селищної ради)
melnikinna87@gmail.com

Шумові казки в роботі з дітьми з ООП

Корекція порушень мовлення у дітей дошкільного віку на сьогодні стає все більш актуальною проблемою, оскільки будь-яке мовленнєве порушення певною мірою може мати наслідки у подальшому мовленнєвому розвитку, впливати на поведінку та діяльність дитини.

Для підвищення ефективності корекційно-розвиткової роботи з дітьми, які мають порушення мовлення, педагоги під час своїх занять вдаються до нових способів впливу на них, аби задіяти необхідні зони головного мозку в роботу та зацікавити дошкільників до співпраці.

Розглянемо, що таке «Шумова казка» в логокорекційній роботі як новий стимул для активізації пізнавальної діяльності дошкільників.

Казка – це народний або літературний твір про вигадані, часто фантастичні події. Однією з головних функцій літератури для дітей вважають дидактичну, тобто повчальну та виховну спрямованість, яка обов'язково повинна відповідати психологічним особливостям дитини [3]. Шумова казка від звичайної відрізняється тим, що вона наповнена немовленнєвими звуками – шумами музичних інструментів, іграшок, посуду, підручних матеріалів, які ілюструють ту чи іншу подію, персонажа або його дії та вчинки, пригоди, подорожі. Специфіка шумової казки полягає в тому, що вона невелика за обсягом, має цікавий сюжет, слова доступні та зрозумілі для дітей, легко сприймається та зацікавлює дитину до такого виду діяльності тим, що можна власноруч відтворити шуми. Спільною з народними казками є композиційна структура шумової казки: у кожному епізоді з'являється новий персонаж, який безпосередньо пов'язаний із попередніми подіями і розгортає сюжет – такий собі динамічний процес, що викликає зацікавленість дитини, а динамічність подій у казці співвідноситься з дитячою активністю.

Спираючись на досвід сучасної логопедині Ольги Скорик та з власного досвіду застосування її шумових казок, хочу зазначити, що цей вид діяльності є досить ефективним при здійсненні системного логопедичного впливу в корекційній роботі з дітьми раннього та молодшого дошкільного віку.

Оскільки особливість шумової казки – це її розважальний характер, то діти поводять себе природньо і невимушено, навіть

із захопленням, адже прагнуть досліджувати та веселитися. Вони реалізують свої уявлення про казкових героїв, їхні дії в казці за допомогою шумових інструментів, передаючи їх в шумах, звуках і ритмах. А логопед тим часом вирішує низку завдань, що здійснюється через слухове сприймання дитини, а саме:

- удосконалення навичок диференціації мовленнєвих та немовленнєвих звуків;
- розвиток слухової чутливості, ритму;
- розвиток інтересу до слухання та аналізу творів;
- розвиток сприймання, уваги, уяви, пам'яті та творчої фантазії;
- формування або збагачення елементарних уявлень про предмети і явища навколишнього світу;
- розвиток пізнавальної активності;
- виявлення характеристик предмета через слухові образи;
- стимулювання інтересу до різноманітного світу природи;
- активізація знань про групи предметів (узагальнюючі слова);
- збагачення пасивного та активного словника;
- розвиток виразності мовлення;
- формування навичок слухового ймовірного прогнозування;
- вправлення у складанні зв'язних розповідей на основі сенсорних відчуттів (слухових) за зразком педагога;
- розвиток навичок довільної концентрації уваги на певному об'єкті або процесі [1].

З допомогою шумових казок дітям в цікавій та доступній формі можна пояснити явища природи, розширювати знання про навколишній світ. Зміна ілюстрацій із звуковим супроводом, що відповідає віку дитини, стимулює зорові і слухові центри в головному мозку, сприяючи їхньому розвитку. Слухаючи граматично правильно оформлене мовлення педагога, діти поповнюють свій лексичний запас. У процесі сприйняття й аналізу такого виду діяльності дитина вчиться усвідомлювати сюжет, вибудовувати логічний ланцюжок подій, а також міркувати за підсумками переглянутого, що розвиває не тільки імпресивне мовлення дитини, але й стимулює експресивне.

Варто зазначити щодо розвитку рухової пам'яті, дрібної моторики при взаємодії дітей з музичними інструментами та матеріалами, підібраними для озвучення шумів у казках. Крім кінестетичних відчуттів, гнучкості, тону, сили, точності рухів

пальців, такі вправи з музичним та візуальним супроводженням сприятимуть розвитку креативного та нестандартного мислення, фантазії, мимовільної уваги, пам'яті, а також відчуття темпу та ритму мовлення, формуються навички самоконтролю.

Робота з шумовими казками – це щоразу нові враження, емоції та досвід як для педагога, так і для дитини, адже в залежності від ситуації можна підбирати ускладнення для роботи, наприклад:

- ставити уточнюючі запитання за картинкою казки – вироблення навичок зорового аналізу запропонованої ситуації;
- стимулювати дитину до пошуку оптимальних рішень;
- розвивати вміння обґрунтовувати свою думку в діалозі;
- формувати та розвивати вміння емоційно співпереживати;
- автоматизувати ізольовані звуки, звуконаслідувати;
- розвивати навички складання зв'язних розповідей з опорою на наочність [1].

Робота з шумовими казками урізноманітнює логопедичне заняття, що зумовлено переключенням дитини на такий вид діяльності, а це сприяє підтримці високої працездатності протягом усього заняття. Корекційно-розвивальна робота з використанням шумових казок передбачає формування у дошкільників умінь розрізняти звуки на слух, формувати чітку вимову звуків, відтворювати складову структуру слів, збагачувати словник і граматично правильно висловлювати свою думку. Їх доцільно починати використовувати з дітьми раннього або молодшого віку, щоб не втратити сензитивний період (оптимальний) для підтримання та розвитку фонематичних процесів.

Отже, головне завдання корекційного навчання з використанням шумових казок – це створення емоційно-сприятливих умов для оволодіння дітьми правильною звуковимовою, розвитку фонетичного сприймання, граматично доцільного, вмотивованого мовленнєвого спілкування, розвитку мислення та зв'язного мовлення.

Список використаних джерел та літератури

1. Брушневська І. М., Рібцун Ю. В. Комунікативний компонент мовленнєвої діяльності у дітей: методика формування : навч-метод. посіб. для роботи з дітьми із порушеннями мовлення. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2020. 144 с.
2. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / Білан О. І. та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 264 с.
3. Цапів А. О. Казка як жанр літератури для дітей: текст – типологічне дослідження. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/eng/archive/3/part_2/14.pdf (дата звернення: 3.05.2024).

Мельничук Д. Ю.,
вчитель-дефектолог
(Комунальне некомерційне підприємство
«Житомирський обласний спеціалізований будинок
дитини для дітей-сиріт та дітей,
які залишились без піклування батьків»
Житомирської обласної ради)
darinauriiivna@gmail.com

Використання методу Форбрейн для навчання дітей з ООП в ІРЦ

1. Метод Форбрейн

ФОРБРЕЙН – це мінігарнітура з мікрофоном і спеціальним динамічним фільтром, який закріплений на дужці «електронного вуха». Він є елементом методики «Томатіс».

Цей пристрій дозволяє підсилювати голос користувача і передавати звуковий сигнал через кістковий слух, у результаті чого відбувається тренування слухо-мовленнєвої системи.

Звукова інформація передається кістковим шляхом без додаткових зовнішніх шумів, який в 10 разів швидший за повітряний. Форбрейн синхронізує і посилює передачу звуків, покращує і спрощує сприйняття власного голосу [1].

Ця технологія врівноважує нервову систему, покращує мовлення, концентрацію, пам'ять, рівновагу та інші когнітивні процеси.

2. Використання методу Форбрейн для навчання дітьми ООП

Вбудований динамічний фільтр корегує голосовий апарат і надає йому звичне частотне звучання і модуляцію. За допомогою додаткового вібруючого приладу власний «виправлений» голос діє на скроневу долю головного мозку, в результаті чого відбувається загальна мовленнєва корекція.

Голос стає більш ритмічним, тембрально збагаченим, гармонійним, інтонаційно забарвленим. Гарнітура Форбрейн покращує основні звуки, полегшує їх сприймання і сприяє реалізації правильного спілкування [4].

Пристрій Форбрейн може використовуватись як для дітей, так і для дорослих:

- що мають різні порушення розвитку, в тому числі розлади аутичного спектру, алалію, заїкання, дизартрію і т. д. [2];
- при труднощах з запам'ятовуванням тексту;
- труднощах з розумінням словесних інструкцій;
- низькому рівні концентрації уваги;
- труднощах при читанні;

- при підготовці до екзаменів;
- різних видах афазії.

Гарнітура Forbrain® у поєднанні з адаптованим навчанням демонструє багатообіцяючі результати: точність читання, швидкість читання, оперативна пам'ять і словесна короткочасна пам'ять у пацієнтів з дислексією.

3. Позитивний вплив пристрою Форбрейн на організм та навчання дітей ООП в ІРЦ

Використання унікального пристрою Форбрейн дозволяє тренувати аудіовокальні якості і розвивати довільний контроль за власним мовленням. Крім того, покращує слухове сприймання, звуковимову, дикцію, а також концентрацію уваги та оперативну пам'ять.

Наш мозок сприймає звуки за допомогою двох різних каналів – зовнішнього повітряного і внутрішнього кісткового. Саме канал кісткової провідності (молоточок, коваделко, стремінце) використовується в Форбрейні. Діючи безпосередньо на нервову систему, Форбрейн врівноважує її і знімає безладне сприймання звуків у головному мозку. На практиці це відбувається таким чином: голос людини, що використовує мінігарнітуру, одночасно (синхронно) вловлює мікрофон, проходить обробку в динамічному фільтрі і, шляхом кісткової провідності, надходить у скроневу долю.

При цьому звукова інформація потрапляє прямо у внутрішнє вухо завдяки вібраціям, що проходять крізь скроневі кісточки. Динамічний фільтр, яким оснащена гарнітура Форбрейн, дозволяє адаптувати звуковий сигнал в залежності від частотності, гучності, інтонаційних відтінків і інтенсивності голосу.

Тривалість занять та перерва між ними встановлюється спеціалістом, відповідно до віку та індивідуальних особливостей дитини, встановленого діагнозу ІРЦ та складністю у подоланні порушень.

- Діти дошкільного віку – по 10–15 хвилин на день впродовж 10 днів.
- Підлітки до 18 років – по 25 хвилин впродовж 15 днів.
- Дорослі – до 30 хвилин впродовж 15 днів

Пристрій надає можливість звуковому та сенсорному тренуванню для нервової системи. Робота над розвитком ритмічної будови слова і фонологічним сприйняттям напряду покращує мовлення, дикцію і тембр голосу.

4. Етапи роботи методики Форбрейн як засобу підвищення ефективності навчальної роботи з дітьми ООП в ІРЦ

На початковому етапі проводиться автоматизація звуку в ізольованій вимові. Після цього ідуть заняття з автоматизації звуку у складі. Далі проходить диференціація.

Наступним етапом є автоматизація звуку у слові, словосполученні, реченні та зв'язному мовленні. Всі заняття проходять з використанням гарнітури Форбрейн. Отже, використання Форбрейн забезпечує розвиток та стимуляцію усіх мовленнєвих та психічно-пізнавальних процесів. Форбрейн у поєднанні з традиційними методами роботи дає швидкий та ефективний результат у подоланні мовленнєвих, сенсорно-моторних та психічно-пізнавальних порушень.

Список використаних джерел та літератури

1. Лукас. Вплив тренування мовлення та аудіофонії за допомогою гарнітури Forbrain® на точність і швидкість читання, а також на робочу пам'ять і словесну короткочасну пам'ять у пацієнтів з дислексією : багаторазове дослідження. *Наукова робота*. 2022. URL: <https://www.forbrain.com/scientific-studies/>.

Миколайчук А. В.,

методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти
(Волинський інститут післядипломної
педагогічної освіти, м. Луцьк)

Використання засобів альтернативної і додаткової комунікації для ефективної взаємодії з дітьми з ООП

З часу прийняття нового Закону України «Про освіту» (5 вересня 2017 року) діти з особливими освітніми потребами мають повне право здобувати освіту в усіх навчальних закладах, зокрема й безоплатно в державних та комунальних, незалежно від «встановлення інвалідності» [2]. Таким чином, інклюзивна освіта стала не лише актуальним соціальним аспектом, але й одним із прогресивних напрямків розвитку сучасної української школи. Головне завдання інклюзії полягає в тому, щоб кожна дитина відчувала себе на рівні з усіма та включеною в освітні, культурні і соціальні процеси.

Перед освітянами постала проблема налагодження ефективної взаємодії з дітьми, які мають особливі освітні потреби (ООП). Дискурс взаємодії з дітьми з ООП є актуальним та значимим, про це свідчить позитивна динаміка розвитку інклюзивного навчання (2016 рік – у звичайні школи було залучено близько 4-х тисяч дітей з ООП, 2023/2024 н. р. – 40 354 учні) [2], адже серед цієї категорії дітей, за дослідженнями фахівців, більшість має труднощі з комунікацією, яка є основою взаємодії. Успішним рішенням зазначеної проблеми

є використання засобів альтернативної та додаткової комунікації (АДК).

Ефективність використання засобів АДК доводять українські дослідники (М. В. Дмитрієва, М. С. Чайка, Г. В. Усатенко, О. В. Кривоногова, А. Ю. Давиденко, Ю.П. Защипась, О. С. Казачинер, К. В. Книш, К. О. Островська, Є. В. Панічевська, Л. С. Самсонова, Л. Л. Фамілярська та інші).

На думку дослідників, як зазначає Л. Л. Фамілярська, з кожним роком серед дітей неухильно збільшуються труднощі в комунікації з оточуючими. Причинами цієї тенденції можуть бути різні чинники: генетичні, медичні, соціальні, психологічні, педагогічні [4].

Фахівці зазначають, що комунікація є основою соціальної взаємодії, і навіть коли людина не говорить – вона може комунікувати. Тому педагогічним працівникам важливо у роботі з дітьми з ООП використовувати будь-який засіб АДК, який може допомогти взаємодіяти.

Відповідно до методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України (лист № 4/2373-22 від 09.09.2022 р. «Про методичні рекомендації «Використання методів альтернативної та додаткової комунікації у закладах освіти») зазначається: «Альтернативна комунікація – це засіб, за допомогою якого людина, яка не в змозі використовувати мовлення, отримує можливість спілкуватися. Додаткова комунікація означає додаткове або підтримане спілкування» [3].

За визначенням Міжнародної спільноти з альтернативної та додаткової комунікації, АДК (англ. – alternative and augmentative communication) – це набір інструментів і стратегій, які використовує людина, щоб виконувати щоденні завдання спілкування.

Укладачі методичних рекомендацій прописують: «Працівники освіти, які володіють різними видами АДК, можуть забезпечити освітній процес будь-якого учня з ООП на високому рівні. Сприяють розвитку усіх сфер особистості, спираючись на сильні сторони кожної дитини та уникаючи слабких сторін її розвитку. Освічені в питаннях АДК педагогічні працівники дають кожній дитині можливість отримати необхідні знання, комунікативні та соціальні навички, необхідні для подальшого вибору професійного шляху та успішної соціалізації».

Л. Л. Фамілярська зазначає, що завдяки використанню АДК дитина з ООП починає розуміти, що відбувається навколо, як можна взаємодіяти з оточуючими людьми – ставити питання та привертати увагу, впливати на процеси навколо, повідомляти про свої бажання,

наміри, незгоду тощо. Дослідниця зауважує: «Фахівцями зазначено, що використання в роботі з дітьми з ООП символної системи спрощує взаємодію з оточуючими, знімає напругу та тривожність дитини, збільшує її ініціативу та активність у двосторонній комунікації завдяки успішній реалізації мотивів спілкування, розвивається пізнавальна активність та самостійність. Це позитивно впливає на формування соціально-комунікативних навичок (вміння регулювати свою поведінку, чекати, домагатися бажаного, не виявляючи агресії), що є важливим чинником включення дитини в інклюзивне середовище, де дитина налагоджує взаємодію з однолітками та дорослими».

До АДК фахівці відносять усі засоби, що сприяють комунікації (жести, міміку, рухи тіла, піктограми, картки, фотографії, комунікативні книги, планшети, рамки, символні системи тощо).

За класифікацією Міжнародної спільноти з АДК розрізняють низькотехнологічні та високотехнологічні (програми з генерування мовлення).

Схиляємося до думки фахівців, що засоби АДК відносяться до інноваційних методів роботи з дітьми з ООП (візуальні правила, візуальний розклад, візуальний алгоритм дій, соціальні історії, комунікативні книжки, мобільні додатки, програмні системи з комунікації, ай-трекери тощо).

«У світі розроблено методики з доведеною ефективністю, а саме: Picture Exchange Communication Symbols (PECS), Picture Communication Symbols (PCS), ARASAAC, Augmentative and Alternative Communication (AAC), Multimodal Communication, Visual Supports. Вони містять набори символів, які не є спрощеними, але вони організовані так, щоб подати інформацію доступно, від простого до складного, візуально. Потрібна системна адаптація таких матеріалів українською мовою, враховуючи лінгвістичні особливості та сприймання дітей з ООП», – відмічає у своєму дослідженні Л. Л. Фамілярська.

У результаті благодійної ініціативи 2021 р. в Україні був розроблений безкоштовний мобільний додаток з піктограмами Digital Inclusion та його вебверсія, які можна використовувати у комунікації дітей та дорослих. На думку педагогів, цей додаток є простим та зручним у використанні.

В інтернет-просторі популяризується програма TippyTalk. Це соціально-освітня програма в сфері інклюзії, що спрямована знайти цифрові рішення для задоволення комунікативних потреб осіб з труднощами комунікації. Ініціатива охоплює два напрямки: TippyTalk UA та TippyTalk Military. Проєкт TippyTalk UA спрямований

на допомогу особам із вродженими розладами комунікації. Проєкт TippyTalk Military спрямований на допомогу людям із набутими розладами комунікації.

Місія програми TippyTalk: дати можливість висловлюватися, спілкуватися, функціонувати самостійно, долучатися до суспільного життя українцям будь-якого віку з проблемами комунікації [1].

Серед фахівців популярним є сайт «ДивоГра». Це інноваційне підприємство, що працює для людей із проблемами мовлення, створює розвивальну продукцію з символами АДК та надає освітні послуги фахівцям і родичам осіб з ООП.

Аналізуючи наукові дослідження, можемо стверджувати, що засоби АДК допомагають дітям з ООП:

- розвинути навички спілкування, письма, читання тощо;
- покращити поведінку та зменшити рівень їхньої тривоги, фрустрації;
- налагодити стосунки з однолітками та дорослими;
- підвищити їхню самооцінку та впевненість у собі.

Суть вищевикладеного зводиться до того, що використання засобів АДК успішно сприяє ефективній взаємодії з дітьми з ООП. Адже завдяки АДК діти з ООП мають можливість висловлювати свої думки, потреби та почуття, бути активними учасниками освітнього процесу, що суттєво може покращити якість їхнього життя, допомогти їм стати більш самостійними, впевненими у собі, самореалізуватися.

Список використаних джерел та літератури

1. Голос для тих, хто не може говорити. URL: <https://www.talk.org.ua/ua/projects/tippytalk>.
2. Міністерство освіти і науки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/dlyabatkiv/onlajn-navchannya>.
3. Про методичні рекомендації «Використання методів альтернативної та додаткової комунікації у закладах освіти». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2022/09/14/List-4.2373-22-09.09.2022-Pro.metod.rekom.14.09.2022.pdf>.
4. Фамілярська Л. Л. Цифрові інструменти для розбудови інклюзивного освітнього середовища. URL: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/484/450>.

Назарчук А. С.,
фахівець (консультант)
(КУ «Інклюзивно-ресурсний центр»
Коростишівської міської ради)
allahazaralla@gmail.com

**Вестибулярна сенсорна система. Симптоми порушення
функціонування вестибулярної системи та рекомендації щодо
її розвитку**

Сенсорно-моторна інтеграція – це процес в мозку людини, який сприймає і переробляє інформацію, що людина отримала від органів чуттів, і дозволяє їй діяти відповідно і усвідомлено. Завдяки взаємодії відчуттів особа може виконувати повсякденні дії і повноцінно функціонувати в соціумі. Якщо виникають перешкоди при реєстрації, обробці та модуляції стимулів в різних сенсорних системах, а також у поєднанні інформації з іншими системами – значить сенсорна інтеграція не відповідає нормі.

Розрізняють вестибулярну, дотикову, пропріоцептивну, зорову, слухову, нюхову та смакову сенсорні системи. Найважливішою з перелічених систем вважають вестибулярний апарат. Його рецептори розташовані в середньому вусі. Вестибулярний апарат відіграє найважливішу роль у всіх діях людини: відповідає за рівновагу тіла, координацію рухів, впливає на напругу м'язів, гравітаційну безпеку, здійснює слухо-мовленнєву і візуально-просторову обробку, а також має вплив на планування руху, соціальну й емоційну безпеку. Вестибулярний апарат розрізняє обертальні та ритмічні рухи, швидкі та повільні [2].

Починаючи з четвертого місяця вагітності мами, у майбутнього малюка починається дозрівання вестибулярного аналізатора, які можна помітити на УЗД: у відповідь на зміну пози у дитинки рефлексорно скорочуються м'язи кінцівок, шиї та тулуба. В утробі матері малюк звикає до похитування, тому дитині після появи на світ легше заснути під час погойдувань [1]. Вже з другого місяця дитина починає тримати голову, а згодом її тіло приймає вертикальне положення, дитина робить перші кроки, починає бігати, освоює стрибки і в цьому їй допомагає вестибулярна система. У зрілому віці вестибулярний апарат дає можливість людині підтримувати вертикальне положення тіла, утримувати рівновагу, узгоджувати рухи при переміщенні в просторі, координувати їх, фіксувати погляд, стабілізувати положення голови, орієнтуватися в навколишньому просторі взагалі [1]. Вестибулярна система виконує захисну функцію (сповіщає нас, коли ми спотикаємось

і падаємо, і мобілізує наше тіло для реакції) та дискримінантну (допомагає нам регулювати центр тяжіння).

Існують такі рівні порушення сенсорної інтеграції:

1. Гіпочутливість (слабка чутливість) означає, що для мозку сигнали від рецепторів недостатні, слабкі, і тоді організм вимагає підсилення цих сигналів. При гіпочутливості дитина:

- ніколи не стоїть на місці, постійно рухається: стрибає, крутиться, перевертається догори ногами;
- бажає рухатися швидко, інтенсивно;
- любить, щоб її підкидали вгору;
- не сидить спокійно, розгойдується з боку в бік, качає ногою або головою;
- обожає гойдатися на гойдалках, розгойдуючись якомога вище;
- замість того, щоб йти пішки, буде бігти, стрибати, скакати;
- може годинами кружляти, не відчуваючи запаморочення;
- любить раптові або швидкі рухи [3].

Діти з гіпочутливістю при виконанні завдань шукають постійну стимуляцію імпульсів. Для подолання гіпочутливості у роботі вестибулярного апарата потрібно проводити з дітьми рухливі ігри, ігри з обертанням та кружлянням; ігри з бігом з перешкодами, «наздоганялки»; активні ритмічні і танцювальні вправи; фізичні вправи зі зміною положення голови та тіла; стрибки на батуті, вправи на фітболі; використовувати гойдалки всіх видів, гамаки; рекомендовано кататися на велосипеді, скейті, ковзанах, роликах; корисні вправи на балансувальних дошках; ходьба по обмеженій території – колодах, канатах, камінчиках, вузьких місточках і т. п.; вправи на канаті, драбині; рекомендовано відвідувати басейн; здійснювати тривалі прогулянки на свіжому повітрі [3].

2. Гіперчутливість (підвищена чутливість) означає, що для мозку сигнали, що поступають від рецепторів, дуже сильні, навіть небезпечні. При гіперчутливості дитина:

- уникає та не любить гойдалок, гірок, каруселей;
- рухається повільно і обережно, уникає ризиків. Віддає перевагу заняттям сидячи;
- відчуває нудоту при русі в ліфті та на ескалаторі;
- боїться впасти, навіть при відсутності реального ризику;
- боїться висоти (бордюру, тротуару або сходинок);
- боїться ходити по нерівних поверхнях;
- боїться поворотів вліво-вправо або назад, бути перевернутим догори ногами. Уникає швидких або обертальних рухів;

- зазнає труднощів при стрибках або утриманні рівноваги;
- легко втрачає рівновагу і може виглядати незграбно [3].

Гіперчутливість пов'язана з навичкою самообслуговування дитини. Вона може мати труднощі з рівновагою при одяганні певного одягу чи взуття, не бажає змінювати положення тіла та голови при розчісуванні або митті волосся; може мати проблеми з концентрацією уваги, легко втомлюється. Під час читання втрачає місце читання. У дитини може проявлятися морська хвороба під час швидкої їзди на машині, кружлянні, катанні на каруселі. Проявляється гравітаційна невпевненість, природний страх падіння при русі сходами. Для подолання гіперчутливості вестибулярного апарату потрібно терпляче ставитись до дитини: уникати критики і зауважень щодо її фізичної незграбності; уникати різких рухів і різких змін положення тіла; не вимагати від дитини швидкого виконання фізичних вправ; поступово і обережно збільшувати тривалість фізичних занять, амплітуду гойдання на гойдалці, швидкість катання на велосипеді; обирати для дитини більш спокійні види спорту, виконувати дихальні вправи [3].

3. Пошук вестибулярних відчуттів

Такі діти, як і гіпочутливі, мають високу переносимість рухів. Однак вони прикладають багато зусиль, щоб задовольнити потребу в насиченні відповідними стимулами. Вони постійно рухаються, бігають, стрибають звідусіль, дуже люблять гойдатися на гойдалках, гамаках, кружляти; люблять висіти догори, стояти на голові, але рухаються без гарної координації, мають погано сплановані дії (диспраксія).

При роботі з такими дітками потрібно слідкувати, щоб висота ліжка була не надто великою. Якщо дитина боїться висоти, можна поставити огорожу або покласти матрац на підлогу; за дві години до сну слід уникати активних ігор, обертань, перекидів; можна використовувати розгойдування на гойдалці або в кріслі-гойдалці, але в спокійному ритмі; можна включати нічники з зображеннями, що рухаються по стелі. Порушення вестибулярних відчуттів можуть впливати на навчальні навички дитини. Такі діти можуть мати труднощі у саморегуляції, оскільки вестибулярна система відіграє провідну роль у процесі модуляції всіх сенсорних систем. У них може проявлятися емоційна нестабільність у відповідь на сенсорні стимули, неадекватний рівень активності, складнощі з підтримкою та перемиканням уваги. Дитина може багато рухатися, гойдатися на стільці. Такі діти можуть мати проблеми з читанням. Для покращення навчальної діяльності рекомендовано вносити у розклад рухові перерви; під партою використовувати балансири або підставки для ніг;

застосовувати альтернативні види сидіння: стільці без ніжок і низький стіл, вестибулярні подушки для стільця, стільці-м'ячі, пуфи, крісла, що обертаються. Така вестибулярна дія важлива для підвищення м'язового тону та уваги.

Список використаних джерел та літератури

1. Вестибулярний апарат. Подорожуйте з легкістю! URL: https://lutsk.babyservice.ua/staty/vestibulyarniy_aparat_podorozhuYTE_z_le_gkistyU.html.
2. Сенсорна інтеграція та її значення для функціонування та розвитку мовлення дитини. URL: <https://autism.ua/about-autism/20-terapiia/896-sensorna-intehratsiia-znachennia-dlia-funktsionuvannia-rozvytku-movlennia-dytyny>.
3. Сенсорна інтеграція. Вестибулярна сенсорна система. URL: <https://dytpsyholog.com/2020/03/24>.

Родигіна С. П.,

фахівець (консультант)

(КУ «Інклюзивно-ресурсний центр»

Коростишівської міської ради)

svitlanarodigina79@gmail.com

Розвиток сенсорних відчуттів: нюху та смаку у дитини

дошкільного віку

*Дитина за своєю природою – допитливий дослідник,
відкривач світу. Так нехай перед нею
відкривається чудовий світ у живих фарбах,
яскравих і тремтливих звуках,
у казці та грі, у власній творчості, в красі,
що надихає її серце, в прагненні робити людям добро...*

Василь Сухомлинський

Сенсорне виховання дитини – це розвиток сприймання та формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їх колір, форму, величину, положення в просторі, а також запах, смак.

Ранній вік найбільш сензитивний для вдосконалення діяльності органів чуттів, накопичення уявлень про навколишній світ. Саме зі сприйняття предметів і явищ навколишнього світу починається пізнання. Дитина спочатку сприймає зовнішні властивості предметів: форму, величину, колір. М. Монтесорі зазначала, що у маленької дитини сенсорна сфера далеко не досконала, в результаті чого в її свідомості виникають не зовсім точні образи предметів та явищ навколишнього світу [1].

Кожна дитина по-своєму сприймає інформацію: аудіально

(слух), візуально (зір), кінестетично (дотик). Діти, які люблять читати й помічають навіть найменші дрібниці, – візуали. Учні, які вміють гарно говорити, легко вивчають іноземні мови, належать до аудіального типу. Діти, які люблять розігрувати сценки та працювати фізично, належать до кінестетичного типу.

Дитина із візуальним типом сприймання часто тре лоб, ніс, обличчя, дивиться вгору, швидко говорить, не завжди чітко вимовляє слова. Їй треба все бачити; колір, форму, лінію, гармонію. При виконанні домашнього завдання **дитині з візуальним типом сприймання рекомендовано** мати під рукою аркуш, на якому вона у процесі роботи може креслити, штрихувати, малювати і т. д. На перерві учні найчастіше залишаються у класі (якщо там не дуже шумно). В іншому випадку – виходять у коридор і розглядають інформацію на стінах, спостерігають за іншими дітьми.

Дитина з аудіальним типом орієнтована на слухове сприйняття. У розмові така людина може нагинатися вперед або сідає ближче до джерела інформації. Велике значення для неї має все, що акустичне: звуки, слова, музика, шумові ефекти. Для кращого запам'ятовування така дитина може про себе проговорювати, ворухити губами. На перерві дитина з аудіальним типом сприймання любить виговоритись, погаласувати.

Дитина з кінестетичним типом сприймає більшу частину інформації через відчуття нюху, дотику, смаку та за допомогою рухів. Вони говорять і пересуваються повільно, ніби боячись втратити якийсь відчуття. Часто дивляться вниз і вправо, зосереджуючись на відчуттях тіла. Дитина може терти коліна, живіт, під час розмови може торкатися когось або чогось. **Рекомендовано у школі дітей з кінестетичним типом сприймання** не змушувати сидіти довго нерухомо, а давати можливість моторної розрядки: піти в іншу кімнату, походити, пострибати на місці [2].

Важливо знати, що перші декілька місяців життя дитина сприймає тільки ті запахи, які надходять від мами та її молока. Пізніше можливості її нюху розширюються. У рік дитина здатна за запахом виокремити улюблену страву. Є діти з вираженою чутливістю до різних запахів: тонке відчуття різких запахів навіть на великій відстані, уникання страв з яскравим ароматом, гостра реакція на одяг, парфум з

Гіпочутливість навпаки може проявлятися у пошуках дитиною сильних ароматичних стимулів, нюханні предметів та людей; дитині подобаються неїстівні речі, лизання рук. Починаючи з 4–5-місячного віку маляти обов'язково потрібно звертати увагу дитини на те, що всі речі довкола мають свій аромат: квітка, травичка, ягідка, деревце. А він

може бути: приємним-неприємним, ніжним або різким. Така диференціація запахів розвивається до 3 років. Розвинений нюх є дуже важливим як для потреб харчування, так і для розвитку прихильності і емоційної безпеки. Для дитини важливий запах матері, її прихильність, увага та любов.

Смакові рецептори починають працювати у малюка від самого народження. Даючи спробувати страву, мама розповідає про продукт та його смакові характеристики. Варіанти страв для такого заняття: овочеві – 2–3 тарілки різних овочів (гарбуз, морква, кабачок) та одна тарілка з овочевим пюре. Мама дає дитині по черзі спробувати спочатку «чисті» смаки обраних продуктів, а потім їхні поєднання. Старшим діткам можна зав'язувати/закривати очі й просити їх вгадати за смаком – з'їли вони, наприклад, звичайну рисову кашу або із додаванням груші. До двох років смакові ігри стають більш різноманітними, оскільки в дитини розвивається сприймання, увага, пам'ять, мислення, мовлення. Під час ігор потрібно звертати увагу дитини не тільки на смакові характеристики продуктів, а й поняття: холодний-гарячий, твердий-м'який, рідкий-густий.

Отже, сенсорний розвиток дитини – це розвиток її відчуттів та сприймань. Відчуття та сприймання у дітей дошкільного віку розвиваються досить інтенсивно, під впливом виховання, в процесі засвоєння дитиною знань і вмінь. Поступове ознайомлення дітей з різними видами сенсорних еталонів та їх систематизація – одне з найважливіших завдань сенсорного виховання в дошкільному віці.

Сенсорний розвиток дитини під час щоденних рутин

Сон

- Звернути увагу на запах випраної білизни.
- Використовувати аромати лаванди і ванілі в якості заспокійливих ароматів.
- Знайти оптимальний час для вечері дитини. З одного боку, їжа повинна перетравитися до сну дитини, з іншого, дитина не повинна лягати голодною.

Вмивання та чищення зубів

- Звернути увагу на запах мила, зубної пасти.
- Полоскати рот теплою водою декілька разів під час процесу чищення зубів.
- Якщо дитина їсть мило або пасту, запропонуйте їй гризунці як альтернативу.

Час у вбиральні

- Використовувати приємний освіжувач повітря.

- У громадських вбиральнях запропонувати дитині шарф/хустину з улюбленим запахом.

- Дати дитині понюхати зерна кави, які можна носити в маленькій коробочці.

Харчування дитини

- Звернути увагу дитини на запах під час приготування їжі.
- Запропонувати ранжувати запахи страв і спробувати понюхати запах кориці, цитрусових для того, щоб перебити неприємний запах.

- Експериментувати з додаванням приправ (куркума, паприка), особливо для дітей із заниженою сенсорною чутливістю.

- Спробувати використовувати кубики льоду, заморожений сік або фрукти для зниження рівня оральної чутливості.

- Враховувати температурні переваги: тепліша страва – сильніший смак.

- Контролювати час прийому їжі.

- Звертати увагу на текстуру їжі.

- Готувати разом із малюком.

Поїздка у транспорті

- Використовувати запах кави, цитрусових, жувальної гумки.

- Після 5 років можна запропонувати жувальну гумку без цукру.

Стратегії для школи та дошкільних закладів

- Враховувати вплив запахів на дитину. Спочатку дитину під час прийому їжі можна посадити окремо, а потім поступово наближувати до інших дітей.

- Під час перерви на обід звернути увагу на місце перекусу.

Список використаних джерел та літератури

1. Сенсорно-пізнавальний розвиток дітей раннього віку за системою Марії Монтесорі. URL: https://liyalno1.blogspot.com/2020/06/blog-post_89.html.

Слівінська Ю. В.,

фахівець (консультант)

(КУ «Інклюзивно-ресурсний центр»

Коростишівської міської ради)

korikteteriv@gmail.com

Використання новітніх методів навчання для дітей з ООП

Діти, які мають особливі освітні потреби, на відміну від нормотипових, потребують дещо іншого підходу у навчанні, вихованні

та розвитку. Саме використання новітніх методів навчання, особливо у ранньому віці, допоможе компенсувати певні дефіцити та забезпечити формування ряду компетенцій для розвитку особистісних якостей дитини.

Якщо говорити про ранній розвиток дітей, він безумовно пов'язаний з сенсорним розвитком. Від того, як в дитини будуть формуватися і проходити мисленнєві процеси, пам'ять, увага та зацікавленість у сприйнятті, обстеженні та пізнанні, значною мірою залежить її сенсорний розвиток. Адже він безпосередньо пов'язаний з тим, як дитина сприймає навколишні предмети, події, явища. Розвиток відчуттів і сприймання, уявлень про предмети: їх форму, колір, величину, розташування в просторі, об'єкти і явища навколишнього світу – це важливі складові для сенсорного розвитку дитини. Саме зі сприйняття інформації, яку вони отримують під час того, що вони бачать, чують, відчувають у звуках, запахах, різних смаках, у дітей розпочинається пізнання навколишньої дійсності.

Яка ж роль сенсорного розвитку? Це перша необхідність для оволодіння будь-якою практичною діяльністю. Він є актуальним і в дорослому житті, відбувається на основі функціонування системи аналізаторів, що забезпечує багатомірний зв'язок зі світом, сприяє життєвій активності людини. Із сенсорного розвитку виростає логічне пізнання, яке прискорює накопичення нових чуттєвих даних, сприяє їх включенню до раніше створеної системи знань і досвіду. Чим вищий сенсорний розвиток дитини, тим більше фактів і явищ потрапляє у сферу її сприймання. Якщо в дитини належно розвинені мисленнєві процеси, то вона може успішно шукати, знаходити, фіксувати, аналізувати, інтерпретувати велику кількість інформації про світ і себе. Формування, спрямування і корегування цих умінь окреслює проблематику сенсорного розвитку.

Сенсорний розвиток дітей раннього віку це вагомий етап для:

- формування бази для інтелектуального розвитку дитини;
- позитивного впливу на естетичні почуття;
- структуризації та впорядкування дитячих вражень від спілкування із зовнішнім світом;
- стимулювання розвитку спостережливості та уваги;
- розвитку фантазії і уяви;
- формування сенсорних еталонів;
- розширення словникового запасу;
- сприятливого рівня розвитку слухової, зорової, образної, моторної пам'яті;
- підготовки дитини до взаємодії з навколишнім світом.

Зважаючи на важливість у формуванні вищевказаних сфер раннього розвитку, неабияке значення мають завдання сенсорного розвитку:

- формування у дітей системи перцептивних (обстежувальних) дій;
- формування системи сенсорних еталонів;
- розвиток уміння самостійно використовувати сенсорні еталони у власній діяльності.

Новітні методи навчання базуються на сенсорному розвитку дітей. Досвід педагогічних технологій вказує на таке. Марія Монтессорі вбачала у сенсоріці неабиякі можливості щодо підготовки дитини до повноцінного життя у природному і соціальному середовищах. Формування повноцінної особистості, на її погляд, неможливе без належного розвитку органів чуття, оскільки чуттєве сприймання є основою розумового і морального буття. Це означає, що розвинуті органи чуття є передумовою інтелекту й вихованості особистості. Саме тому розвиток сенсорної системи має бути спрямований на формування сенсорної культури, що є культурою сприйняття зовнішнього світу. Дитина, яка оволоділа сенсорною культурою, не тільки звертатиме увагу, виокремлюватиме якості предметів і явищ навколишнього світу, а й буде прагнути самостійно набувати знання і відкривати свій світ. А це значно важливіше для неї, ніж готові повідомлення дорослих. О. Усова відзначала, що 9/10 всього розумового багажу дітей дошкільного віку складають результати діяльності органів чуття [1].

Сенсорний розвиток дитини найінтенсивніший у ранньому віці. Від рівня його розвитку значною мірою залежать компетентності дитини у різних сферах її життя. Тому систему роботи із сенсорного розвитку дітей варто організовувати в ранньому віці, адже це допомагає дітям долати труднощі в освоєнні освітньої діяльності. Сенсорний розвиток відбувається протягом усього життя, але ранній вік є тим періодом, коли дитина пізнає навколишній світ великими темпами, тобто нагромаджує і засвоює соціальний сенсорний досвід. Видатний науковець М. М. Щелованов не дарма називав ранній вік «золотою порою сенсорного виховання» [2].

Сенсорне виховання і ранній вік – взаємопов'язані елементи розвитку дитини. Саме тому для дітей раннього віку використовують різноманітні збірні іграшки, як-от: вкладки, пірамідки, кубики тощо, у яких необхідно співвіднести властивості декількох деталей, визначити, якому предметові належить певний звук. З їх допомогою у дитини розвиваються різні відчуття:

- зорові (колір, розмір, форма предметів);
- слухові (звуки, музика).

Не менш важливими в процесі сенсорного розвитку є різноманітні вправи. Вони допомагають дитині краще відчутти світ і розпізнавати його. Ці вправи зазвичай поєднують у собі елементи гри. А це допомагає дитині краще відчутти, побачити та розпізнати світ, розширити соціальні вміння і навички, збагачує дітей позитивними емоціями. Саме тому пізнання спершу відбувається за допомогою органів чуття (зору, слуху, дотику, нюху). Найкраще цей процес формується під час спостереження за кольорами трави, листочків, шурхотом снігу, сухого листя, голосами птахів, звуками природи, предметів найближчого оточення. І чим більше органів чуття беруть участь у пізнанні, тим більше ознак і властивостей виділяє дитина в досліджуваному об'єкті, явищі, а отже, тим багатшими стають її уявлення. На основі таких уявлень виникають розумові процеси, уява, формуються естетичні почуття.

Результатом ефективного використання інноваційних технологій у сфері сенсорного розвитку дітей з особливими освітніми потребами є вміння визначати колір, форму, величину предмета; групувати та співвідносити різні предмети відповідно до зразка за формою, кольором, величиною; впізнавати в різноманітних колірних плямах предмети або явища, що мають характерну колірну ознаку (сніг, трава, апельсин і т. д.); активно використовувати порівняльні слова-назви для позначення форми (дах, м'яч); активно користуватися загальноприйнятими словами-назвами кольору; розрізняти звуки музики, тварин, транспорту, різних предметів; емоційно відгукуватися на звуки, музику; проявляти адекватні емоційні реакції при появі музики, звуків природи, навколишнього світу. Наявність таких вмінь і навичок свідчить про успішність компенсаторних механізмів для дітей з особливими освітніми потребами

Список використаних джерел та літератури

1. Сенсорне виховання дітей раннього віку у педагогічній спадщині Марії Монтессорі. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/000jsg-4b20.doc.html>.
2. Формування сенсорних здібностей дітей раннього віку через використання розвиваючих ігор та чуттєве сприймання довкілля. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-sensornih-zdibnostey-ditey-rannogo-viku-cherez-vikoristannya-rozvivayuchih-igor-ta-chutteve-spriyannya-dovkillya-267054.html>.

ЗДІЙСНЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ООП У ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Бойко І. І.,

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри психології
(КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР)
irenboyko60@gmail.com

Онтогенез психіки дитини: ненормативний розвиток

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях розробляються критерії диференціальної діагностики різних форм підтримки психічного розвитку дитини та варіантів шкільної неуспішності. Вивчення специфіки психологічної характеристики труднощів у навчанні у дітей, зокрема вивчення різних сторін їх психологічного розвитку, відзначає її різноаспектність. За висновками фахівців, психолого-медико-педагогічна корекція такої різноаспектності та її нерівномірності до закінчення початкової школи поступово зникає. Вони засвідчують, що, навіть знаючи про цю різноаспектність/нерівномірність (наприклад, мікроорганічну патологію чи несприятливі умови розвитку), важко судити, яким буде подальший розвиток дитини. Підтвердженням цьому слугує невдала спроба прогнозування розвитку на підставі статистичного аналізу його умов (відповідність певних психологічних особливостей людини тестовим нормам). Тож психологічні умови виступають як індивідуальна логіка ненормативного (відносно нормативного) психічного розвитку; як ненормативні психічні новоутворення та відповідні ненормативні види діяльності, характерні для вищого рівня життя – рівня особистості [1]. О. П. Сергієнкова та ін. ненормативний психічний розвиток визначають як особливий тип онтогенезу, який відбувається, залежно від рівня життя, у межах між психічною нормою і психічною аномалією за біологічних, соціальних та психологічних умов. Він залежить від рівня розвитку, якого стосується: організму, індивіда, особистості [2: 54].

На рівні організму характеризується через функції психіки: пізнавальну, регулятивну, інструментальну. Пізнавальна дає види затриманого і випереджаючого психічного розвитку. Затриманий психічний розвиток (ЗПР) відзначається відставанням темпу становлення пізнавальних процесів, несформованістю сенсорних еталонів, зниженою стійкістю уваги, переключенням та її розподілом; простежується недостатня опосередкованість пізнавальних процесів, незрілість функціональних мозкових блоків програмування, регуляції

і контролю діяльності [1; 3]. Сюди ж належать різні форми інфантилізму (лат. *infantilis* – дитячий), ознаками якого є незрілість емоційно-вольової сфери, втомлюваність, відсутність ініціативи і відповідальності, примхливість. Проте у більшості випадків затримується саме пізнавальна діяльність. Випереджаючим розвитком є: психічна акселерація, обдарованість [3]. Пізнавальна функція тут надмірно опосередкована.

Висновки. А. Провідною закономірністю ненормативного психічного розвитку на рівні організму є відхилення ступеня опосередкованості; регулятивна функція (на прикладі поведінкових реакцій підліткового віку, що відрізняються від нормативних реакцій систематичністю, інтенсивністю та наслідком) характеризується соціальною дезадаптацією [4; 5]. Отже, ненормативний психічний розвиток на рівні організму – це відхилення ступеня опосередкованості функцій психіки – недорозвинення (надорозвинення) пізнавальних, емоційно-вольових та інструментальних процесів на ґрунті незрілості (ранньої зрілості) мозку.

З часом ознаки психічної ненормативності на цьому рівні стають менш помітними, проте виразнішим стає ненормативний розвиток на рівні індивіда. Так, на рівні індивіда виокремлюються типи акцентуацій: циклоїдний, астенічний, боязкий, шизоїдний, застрягаючий (або параноїдний), епілептоїдний, демонстративний (або істероїдний), гіпертимний, дистимний, конформний (за А. Є. Лічко, а інша класифікація акцентуацій належить К. Леонгарду).

У формуванні новоутворень також істотну роль відіграє: неправильне виховання, неповне виховання, умовне виховання. Неправильне виховання – своєрідна соціальна ситуація розвитку, що призводить до формування ненормативних властивостей характеру – соціально засуджуваних способів задоволення потреб. Неправильне виховання має вигляд емоційного неприйняття, гіпоопіки, гіперопіки, потурання, жорстокості, завищених вимог. Неповне виховання також обмежує соціальну ситуацію розвитку дитини, бо нерідко має своїм результатом вередливість, упертість. До того ж у підлітків, як відгук на відсутність батька, формується неповна, а часом і неадекватна статева ідентичність – вони ухиляються від тісних контактів з довколишніми, можуть відмовлятися від самовизначення, вибирають негативні зразки для наслідування. Умовне виховання, яке супроводжує відсутність матері (в інтернатному закладі взагалі згубно впливає на психічний розвиток): мати – необхідний компонент соціальної ситуації розвитку дитини, від якого залежать майже всі психічні новоутворення, до того

ж не лише перших років життя. За її відсутності надовго залишаються незадоволеною потреба в безпеці.

Б. Ненормативність інструментальної функції полягає у типах акцентуації, які відрізняються від психопатій (тип дисгармонійного дезонтогенезу) ситуативністю, нестабільністю, тимчасовою соціальною дезадаптацією [5]. З віком акцентуації вписуються в загальну картину індивідуальності.

Отже, на рівні індивіда ненормативність характеризують психічні новоутворення, що відображають відсутність соціальних умов, необхідних для повноцінного розвитку дитини. Найчутливіша до них потреба у спілкуванні: при її незадоволенні страждають самосвідомість, відкритість світу, форми спілкування, орієнтовані на особистість іншого, прив'язаність; опосередкованість зумовлена за рахунок ненормативних (квазінормативних) властивостей характеру; рівень особистості має власну логіку ненормативності.

На рівні особистості (як і у нормативному випадку) за ненормативним психічним розвитком криються процеси закономірного ускладнення і перехрещування видів діяльності, виходу індивіда за наявні обмеження, вироблення певної позиції і створення власної філософії. Проте, якщо психічна норма – це творчість, гармонійний образ світу і найголовніше – вчинок, то відхиленням від норми буде самореалізація на шкоду іншим, конфліктний образ світу, проступок як вчинок, що суперечить нормам моралі. Механізми проступку, як і будь-якого акту з'ясування стосунків людини зі світом, лежать у відношенні між потребами та ситуацією їх задоволення. У межах цього відношення формуються властивості характеру (як нормативні, так і ненормативні): потреба виявляє себе у знайдених і відпрацьованих у соціальній ситуації розвитку способах її задоволення. Здійснюючи проступок, індивід ненормативним способом задовольняє якусь потребу. Однак проступок часто не впливає з властивостей його характеру, більше того – проступком індивід заперечує їх і саме так заявляє про себе як про особистість. Потреби, які породжують проступок, належать до особливого виду потреб особистості – гіперпотреб. У процесі діяльності потреби особистості опредметнюються і стають мотивами – конкретними зв'язками індивіда зі світом. Це вже потреба особистості, яка шукає свій ідеальний мотив. Ним може бути певний образ світу, який все більше дистанціюється від образу сприймання. Чуттєве вступає в суперечність з абстрактним.

За негативних чинників соціальних умов (життя дитини, які перешкоджають освоєнню нею культури: неповна сім'я, низька освіта

батьків, незадовільні умови життя родини (відсутність житла, вимушене безробіття її членів, брак коштів на необхідне тощо; аморальний спосіб життя батьків, асоціальні сімейні цінності, відсутність сім'ї, несприятливе соціальне оточення) є висока ймовірність виникнення педагогічної занедбаності (стійкого відхилення від норми в поведінці, навчальній діяльності, що проявляється у нерозвиненості, неосвіченості, невихованості, відставанні у розвитку). Вона безпосередньо має негативне значення для психічного розвитку дитини та є повним або частковим виключенням дитини із системи навчально-виховних впливів.

Висновок. Як результат – онтогенез психіки дитини протікає в межах між психічною аномалією і психічною нормою і несе на собі відбиток соціальних, біологічних і психологічних умов відповідної діяльності дитини.

Список використаних джерел та літератури

1. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко та ін. 6-те вид. Київ : Каравела. 2019. 400 с.
2. Сергієнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
3. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія : навч. посіб. Київ, 2000. 389 с.
4. Москалець В. П. Психологія особистості. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 295 с.
5. Дубравська Д. М. Основи психології : навч. посіб. Львів : Світ, 2001. 383 с.

Гуменюк А. В.,

в. о. завідувача ресурсного центру
підтримки інклюзивної освіти,
викладач кафедри психології
(КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР)
antoninag207@gmail.com

Особливості застосування арттерапевтичних технік у корекційній роботі з дітьми з освітніми труднощами

Арттерапія – це форма творчого мистецтва, яка використовується для психотерапії та психологічної підтримки. Цей підхід є особливо корисним для дітей з освітніми труднощами, оскільки може допомогти дітям відчувати себе комфортно та виражати свої почуття через творчість, а не словами. Цей метод може стимулювати розвиток мовлення, соціальних навичок, дрібної моторики та інших аспектів

розвитку дитини з ООП. В арттерапії використовують різні види мистецтва, такі як живопис, скульптура, музика, танець тощо. І це дозволяє дітям вибрати той тип самовираження, який є для них найбільш природним.

Арттерапевтичні методи можуть бути використані як самостійна форма терапії або в поєднанні з іншими методами корекційної роботи з дітьми з освітніми труднощами. Вони допомагають зменшити стрес, покращити самопізнання та самостійність дитини, а також сприяють розвитку та покращенню соціальних навичок, підвищенню самооцінки. Шляхом творчого процесу діти можуть виражати свої внутрішні стани, розвинути уяву та вирішити проблеми, які їх турбують.

До основних принципів арттерапії у роботі з дітьми з освітніми труднощами належать: стимулювання креативності, вільне самовираження, розвиток спілкування та підтримка емоційного самопізнання. Саме тому важливою частиною арттерапевтичного процесу є створення безпечного середовища для вираження почуттів та емоцій дитини, що допомагає відчути підтримку та розуміння з боку фахівця, а також сприяє покращенню психоемоційного стану дитини.

Використання арттерапії є невербальною формою психокорекції, де дитина проживає кілька глибинних етапів і основна ідея творчого самовираження дитини впливає на зміни завдяки пропрацюванню та гармонізації на несвідомо-символічному рівні внутрішньої напруги, пошуку шляхів до розвитку або вирішення якоїсь проблеми. Також важливим моментом є процес обговорення малюнків, що впливає на розвиток уяви, вміння фантазувати, підвищує гнучкість, глибину та креативність мислення.

Найбільш поширеними методами арттерапії є такі:

1. *Малювання.* Діти можуть виражати свої почуття через малюнок. Важливо дати їм свободу творчості та не обмежувати їх у цьому процесі. Переживаючи певні образи під час малювання, дитина знаходить свою цілісність, неповторність та індивідуальність.

2. *Ліплення.* Використання глини або інших матеріалів для ліплення може допомогти дітям виражати свої емоції та відчуття через роботу руками.

3. *Колажі.* Створення колажів з різних матеріалів може бути цікавим способом для дітей демонструвати свої почуття та відображення світу навколо себе.

4. *Театр тіней.* Використання тіней або фігур для створення інсценізацій різних історій може сприяти у самовираженні емоцій та демонстрації стилів взаємодії з іншими.

5. *Музика та рух*. Іноді використання музики та рухів може бути ефективним методом арттерапії для дітей з освітніми труднощами, що допомагає їм без слів виражати емоції і почуття, які виникли в результаті переживання власних проблем, проявляти свої думки та відчувати підтвердження власної індивідуальності, неповторності й значущості.

За допомогою арттерапевтичних методів діти з освітніми труднощами можуть розвивати важливі навички, які сприятимуть розвитку соціальної адаптації та успіху у навчанні. Працюючи з кольорами, формами, текстурами та іншими елементами мистецтва, вони можуть вибудувати довіру до себе та інших, знизити рівень стресу та покращити самопочуття. Результати використання арттерапії у роботі з дітьми можуть призводити до:

1. Зменшення стресу та тривожності: діти можуть виразити свої страхи та тривогу через мистецтво, що допоможе зменшити напругу та відчути полегшення.

2. Покращення самооцінки та самоповаги: через творчість діти можуть виявити свої здібності та відчути свою особливість, що в майбутньому вплине на їхню самовпевненість у собі.

3. Покращення спілкування та взаємодії: арттерапія сприяє розвитку соціальних навичок дітей, оскільки вони можуть ділитися своїми творіннями з іншими та обговорювати свої почуття.

4. Стимулювання креативності та уяви: арттерапія допомагає дітям розвивати свою креативність та уяву через творчий процес.

5. Допомога в розв'язанні проблем та подоланні складнощів: через мистецтво дитина може проявляти свої проблеми та шукати шляхи вирішення, що сприяє психологічному благополуччю.

Таким чином, арттерапія є важливим і ефективним методом у корекційній роботі з дітьми з освітніми труднощами, оскільки вона в більшості випадків викликає позитивні емоції, дозволяє виражати свої почуття та емоції, покращує самопочуття, сприяє розвитку та допомагає сформуванню активнішої життєвої позиції, що в свою чергу сприяє їхньому гармонійному психологічному розвитку та загальному благополуччю.

Список використаних джерел та літератури

1. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : Україна, 2019. 300 с.
2. Терлецька Л. Г. Психологія здоров'я: арт-терапевтичні технології. Київ : Слово, 2016. 128 с.
3. Ільченко І. С. Арттерапія : навч. посіб. для студентів. Умань : Візаві, 2013. 150 с.

4. Вознесенська О. Арттерапія в роботі практичного психолога. Київ : Шк. світ, 2007. 120 с.

Козир В. В.,

методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти
(КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР)
zt.rcpio@gmail.com

Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП у закладі освіти: інтелектуальні труднощі

Забезпечення якісною освітою осіб з особливими освітніми потребами (далі – ООП) є на сьогодні не лише пріоритетним напрямком розвитку сучасної освіти, а й і вимогою часу, особливо в умовах повномасштабної війни в Україні. Кількість дітей з ООП зростає з кожним роком, тому педагоги закладів освіти мають бути обізнаними щодо особливості здійснення освітнього процесу в інклюзивних класах.

У міжнародному законодавстві визнається право осіб з ООП на отримання належної освіти, а саме: Загальна Декларація прав людини (ООН, 1948); Конвенція про боротьбу з дискримінацією (ЮНЕСКО, 1960); Конвенція про права дитини (ООН, 1989); Всесвітня декларація «Освіта для всіх» (1990); Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю (1993); Саламанська декларація і рамки дій (1994); Дакарські рамки дій «Освіта для всіх»: виконання наших загальних зобов'язань (2000) [2].

В Україні теж вдосконалюється нормативно-правова база щодо організації інклюзивного навчання. Так, у закладі загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) діє постанова КМ України від 15 вересня 2021 року № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», у якій виділяють п'ять рівнів підтримки та п'ять категорій (типів) ООП (таблиця 1).

Таблиця 1

КАТЕГОРІЇ (ТИПИ) ООП	СТУПІНЬ ПРОЯВУ	РІВЕНЬ ПІДТРИМКИ
✓ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ✓ ФУНКЦІОНАЛЬНІ: СЕНСОРНІ, МОТОРНІ, МОВЛЕННЄВІ ✓ ФІЗИЧНІ ✓ НАВЧАЛЬНІ	поодинокі незначні	1
	труднощі легкого ступеня прояву	2
	труднощі помірною ступеня прояву	3
	труднощі тяжкого ступеня прояву	4

✓ СОЦІОАДАПТАЦІЙНІ, СОЦІОКУЛЬТУРНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ	труднощі найтяжчого ступеня прояву	5
--	--	---

Психолого-педагогічний супровід – комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачених індивідуальною програмою розвитку [1]. Він включає організацію освітнього процесу в інклюзивному класі, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, здійснення психологічної підтримки дитини та роботу з батьками учнів з ООП.

Під час роботи в інклюзивному класі педагогу ЗЗСО важливо орієнтуватися на рівень підтримки та категорію ООП, що зазначено у висновку психолого-педагогічної комплексної оцінки, яку проводять фахівці інклюзивно-ресурсних центрів. Також в залежності від категорії ООП підходи до навчання можуть відрізнятися, у тому числі і можливості до сприймання навчального матеріалу учнями з ООП під час уроків також.

Інтелектуальні труднощі полягають в обмеженні функціонування різного ступеня прояву передумов інтелекту (пам'яті, уваги, мислення, мовлення, вольових процесів, мотивації тощо), власне інтелекту (здатності до узагальнення, абстрагування, міркування; продукування думки, судження; здатності робити висновки тощо), інвентарю інтелекту (набутих знань, умінь, навичок) [3].

В учнів з інтелектуальними труднощами зазвичай пам'ять короткотривала, увага розсіяна, мислення конкретне переважає над абстрактним, вольові процеси знаходяться на стадії формування, словниковий запас збіднений. Дітям важко виконувати такі процеси, як класифікація, порівняння, узагальнення, розрізнення, висловлення власної думки чи формування висновків. Щодо практичної роботи, то учні потребують більше підтримки з боку педагога, додаткових пояснень, покрокових інструкцій, демонстрації зразка, навідних запитань тощо. Варто зазначити, що і теоретичний матеріал запам'ятовується в менших обсягах і повільніше, тому потрібно обмежити вивчення великої кількості теоретичних понять.

Під час освітнього процесу діти потребуватимуть частіших перерв, зміну видів діяльності, руханок, фізкультхвилинок тощо. Так як вольові процеси ще недостатньо сформовані, варто використовувати ситуації успіху, заохочення, жетонну систему, похвалу при найменших успіхах. Освітній процес варто провадити, враховуючи уповільнений темп навчання та постійну повторюваність засвоєного матеріалу.

Також досить часто для учнів з інтелектуальними труднощами потрібно скласти індивідуальний навчальний план з метою забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії у ЗЗСО. Цей документ формують педагогічні працівники, які викладають навчальні предмети чи інтегровані курси, залучаючи батьків учня з ООП. Індивідуальний навчальний план схвалюється педагогічною радою ЗЗСО, затверджується його керівником та підписується одним з батьків (іншим законним представником) учня з ООП (малюнок 1).

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень 3 клас
Українська мова Літературне читання	7
Іноземна мова	3
Математика	5
Я досліджую світ	3
Дизайн і технології	1
Інформатика	1
Мистецтво	2
Фізична культура	3
Соціально-побутове орієнтування	2
Розвиток мовлення	2
Ритміка	2

Малюнок 1

В індивідуальному навчальному плані також прописуються корекційно-розвиткові заняття, які зазвичай рекомендують фахівці інклюзивно-ресурсних центрів у висновку комплексної оцінки розвитку дитини відповідно до рівня підтримки та індивідуальних потреб. Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження дітей з ООП. Тривалість індивідуальних занять становить 20–25 хв, групових – 40–45 хв. Такі заняття проводять педагогічні працівники закладу освіти та корекційні педагоги (вчитель-логопед, учитель-дефектолог, учитель-реабілітолог) у ресурсній кімнаті, медіатеці ЗЗСО.

Під час воєнного стану фахівці інклюзивно-ресурсних центрів також можуть надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги дітям з ООП [4].

Таким чином, сучасний педагог має розуміти тонкощі роботи з учнями, які мають різні типи особливих освітніх потреб та потребують педагогічної підтримки під час освітнього процесу, адже навчання дітей з ООП в інклюзивних класах сприяє кращій адаптації та інтеграції у дитячий колектив та подалі – у соціальне середовище.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України про освіту. ВВР. 2017. № 38–39. 380 с.
2. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : Україна, 2019. 300 с.
3. Постанова КМ України від 12 липня 2017 року № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.05.2024).
4. Постанова КМ України від 15 вересня 2021 року № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.05.2024).

Провальна Н. О.,

методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти,
старший викладач кафедри педагогіки та психології
(Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти,
м. Луцьк)

n.voitovych@vippro.org.ua

Стратегії роботи педагогів початкової школи з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають труднощі поведінки

Однією з ключових тенденцій сучасного розвитку національної системи освіти є інтеграція в освітній процес дітей з особливими освітніми потребами, зокрема дітей, які мають соціоадаптаційні труднощі, що можуть проявлятися у стійкому дефіциті соціальної комунікації та взаємодії, а також у наявності небажаної поведінки.

Надзвичайно важливим є той факт, що типологія освітніх труднощів має свою ієрархічну структуру, підґрунтя якої складає біопсихосоціальна модель розвитку становлення дитячого організму. Як відомо фахівцям, які працюють в умовах інклюзивного навчання, за останніми змінами встановлено такі категорії особливих освітніх потреб (типів труднощів): інтелектуальні, функціональні (сенсорні, моторні) та фізичні труднощі – ієрархічно нижчий рівень, який

демонструє психофізіологічні можливості організму. Соціоадаптаційні труднощі (особистісні, середовищні) – ієрархічно найвищий рівень, який відображає якість взаємодії дитини та середовища, в якому вона перебуває [1].

Проаналізуємо соціоадаптаційні труднощі, що проявляються як порушення поведінки, які бувають ситуативні, характерологічні та психопатологічні. Ситуативні, характерологічні труднощі поведінки можуть проявлятися й у здорових дітей з нормотиповим розвитком. Вони характеризуються тим, що мають деякий час прояву, а потім наче «розсмоктуються», зникають. Найчастіше за все це такі тимчасові порушення поведінки, як дратівливість, «приставання» до інших, відмова співпрацювати, «нічогонеробіння», «лічба ворон» (неуважність), смикання та відволікання інших дітей від уроку. Ці ситуативно обумовлені поведінкові феномени деякі автори й за порушення поведінки не вважають, оскільки вони проявляються переважно в певному середовищі і в певних ситуаціях. Найбільш частотне середовище – це школа, а ситуація переважно пов'язана з певним тимчасовим внутрішнім дискомфортом у дитини. Дискомфорт може бути різним, тому що всі діти різні за своїми темпераментом та характером. У однієї дитини дискомфорт викликає те, що за її спиною прошептали щось про неї, у іншої дитини дискомфорт викликає те, що їй не вдалося наздогнати на перерві однокласника, який зазвичай бігає повільніше, у наступного учня активується щось своє. Тож середовище, школа і певна ситуація, що найчастіше активує внутрішній тимчасовий дискомфорт, є ключовими чинниками зміни поведінки.

Крім того, порушення поведінки, які не вважаються патологічними, не призводять до порушень соціальної адаптації дитини загалом. Тобто дитина може бути сердитою, сумною, розстроєною, налаштованою битися/боротися чи навпаки – «затуманеною», неуважною, яка «ловить гав». Переважно це тимчасова ситуація, яка має певну внутрішню мету і побутову причину. Та загалом дитина адаптована, має друзів, у неї все нормально із стосунками, дитина може злегка «прибrehати» і «підхитрити», проте гумор дитина розуміє і соціальний контекст зчитує, тобто загалом з адаптацією проблеми відсутні [4].

Другий дуже важливий параметр, який характеризує тимчасові порушення поведінки, це те, що вони не супроводжуються стійкими порушеннями емоційного фону, настрою. Взагалі фон нашого настрою – явище рухоме, фон настрою дитини є явищем ще більш динамічним. Щоб у дитини фон настрою змінився надовго, то

причинами можуть бути або особливості її характеру (є чутливі діти, у яких все «погано», все не так, як треба, вони завше втомлені тощо, і їх варто показати невропатологу). Тобто, коли фон настрою знижений, але в цілому порушення поведінки, яке ми фіксуємо, не супроводжуються стійкими й тривалими змінами настрою, доречно говорити про ситуативні порушення поведінки у звичайних дітей з нормотиповим розвитком.

Слід наголосити, що група поведінкових порушень, які детерміновані психоневрологічними розладами, є по суті своїй психопатологічними. Найчастіше вони притаманні дітям, які мають наскрізний розлад розвитку – розлад аутистичного спектра (РАС) та інші психоневрологічні розлади: дефіциту уваги та гіперактивності (РДУГ) трьох типів (за неухважністю, за гіперактивністю та імпульсивністю, комбінований), розлад поведінки (РП), опозиційний розлад непокори (ОРН), розлад поведінки (РП) тощо. Тому, якщо у педагогів є підозра, що причина некерованості поведінки дитини в медичному компоненті її розвитку, це той випадок, в якому допомога в межах команди психолого-педагогічного супроводу закладу освіти не є можливою, а лише коректне й грамотне скерування до інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ) за консультацією.

Щоб допомогти дитині з ООП зі соціоадаптаційними труднощами адаптуватися в закладі освіти, вкрай важливо застосовувати технологію «класний менеджмент», основою якої є візуальний супровід, організованість та структурованість освітнього середовища [2]. Це означає, що вчитель створює систему, в якій кожен аспект класної діяльності, від розташування учнів у класі до здійснення навчальних завдань, має свій чіткий порядок та правила. Така структурованість дозволяє учням відчувати себе впевнено та безпечно, оскільки вони точно знають, що очікується від них і як вони повинні діяти.

Стратегії класного менеджменту включають в себе не лише створення порядку в класі, але й управління різноманітними аспектами навчального процесу. Це може включати в себе розподіл завдань, ефективне використання часу, управління конфліктами, а також сприяння формуванню позитивних взаємин між усіма учасниками навчального процесу: вчителями, асистентами вчителя, фахівцями з корекційної педагогіки, іншими спеціалістами, учнями та їх батьками. Українська дослідниця Т. Скрипник виділяє такі стратегії класного менеджменту: організації структурованості простору, часу та діяльності; використання візуальної підтримки; акцентування уваги на соціальному розвитку; застосування ефективних засобів комунікації;

розробка методів генералізації знань та вмінь; застосування сенсорних стратегій; проведення моніторингу та оцінки результатів [4].

Звернемо увагу на те, що елементами інклюзивного простору, які мають важливе значення, є його доступність, індивідуалізація, змінність і насиченість особистими значеннями для кожного учня відповідно до конкретного класного колективу. Потрібно забезпечити повну відкритість і доступність для всіх дітей, до прикладу, шляхом розміщення шаф з відкритими полицями, де на рівні очей учнів розташовані контейнери або папки з матеріалами, необхідними для практичних занять. Освітній простір має бути урізноманітнений варіантами упорядкування. Крім класичних варіантів облаштування класних кімнат доцільно використовувати новітні, наприклад, мобільні робочі місця, які можна легко трансформувати для групової роботи [4: 20]. Передусім необхідно врахувати особливі освітні потреби учнів, які мають труднощі розуміння, пересування, зорового та слухового сприймання, орієнтування в навколишньому просторі.

Також необхідно виробити систему візуальних стимулів у формі плакатів та стендів з алгоритмами дій, які допоможуть дітям з різними освітніми потребами розуміти текучий стан справ, правила поведінки та очікування протягом дня в класному середовищі. Візуалізовані елементи, як-от: розклад, дошка оголошень, календар днів народжень, очікування вчителя та учнів, діаграми погоди та інші – повинні змінюватися відповідно до рівня освоєння їх учнями.

Наступна стратегія класного менеджменту передбачає соціальний розвиток учнів з особливими освітніми потребами, що потребує спеціального й цілеспрямованого формування у них соціальних навичок в природних умовах повсякденної життєдіяльності класу. Важливо, щоб педагоги моделювали та активно розвивали у дітей навички ефективного спілкування, включаючи вміння висловлювати свої думки чітко та зрозуміло, уважно слухати інших, вирішувати конфліктні ситуації у добрий спосіб, а також ділитися своїми думками та ідеями з іншими.

Сенсорні стратегії класного менеджменту передбачають гармонізацію психоемоційного стану дітей через створення умов для релаксації, відпочинку та отримання додаткових сенсорних відчуттів (дотик, звук, певне положення тіла). До прикладу, облаштовуючи «куточок для усамітнення», відокремлений меблями або ширмою. Цей куточок може включати такі елементи, як пуф, м'які подушки різної форми, балансир, м'який лабіринт, сенсорні кульки, обтяжені іграшки, а також пристрій для слухання музики в навушниках. Крім того, корисно мати скриньку або торбинку з невеличкими фактурними

предметами, такими як антистресові іграшки, які надають різні додаткові тактильні відчуття. Взаємодія з цими об'єктами впливає на сенсорні системи дитини, що сприяє поліпшенню настрою та заспокоєнню.

Таким чином, стратегії класного менеджменту можуть слугувати зручним інструментом росту інклюзивної компетентності педагогів у дискурсі ефективної співпраці з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають проблемну поведінку – соціоадаптаційні труднощі.

Список використаних джерел та літератури

1. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : постанова КМУ № 957 від 15.09.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.
2. Скрипник Т. Феноменологія аутизму : монографія. Київ, 2010. 320 с.
3. Сухіна І., Риндер І., Скрипник Т. Психологічна модель раннього втручання для дітей з аутизмом : посібник / за ред. Сухіної І. В. Київ ; Чернівці : Букрек, 2017. 192 с.
4. Шульженко Д. І. Підготовка вчителів загальноосвітніх закладів до конструювання роботи з аутичними дітьми. *Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі* : наук.-метод. зб. / за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. Київ : Наук. світ, 2005. Вип. 6. С. 228–231.

Ходаківська Л. В.,

фахівець (консультант), практичний психолог

Фільчук А. О.,

фахівець (консультант), учитель-логопед,

(КУ «Коростенський інклюзивно-ресурсний центр»

Коростенської міської ради Житомирської області)

Здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП у закладі освіти

Психолого - педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами займає чи не найважливіше місце серед переліку напрямів організації роботи з такими дітьми в інклюзивно-освітньому середовищі.

Загалом в Україні спостерігається зростання кількості дітей, охоплених інклюзивним навчанням. Не стала виключенням і наша територіальна громада, де щороку відзначається тенденція збільшення кількості дітей, які потребують психолого-педагогічного супроводу та додаткової підтримки.

Коростенський інклюзивно-ресурсний центр обслуговує все дитяче населення Коростенської міської територіальної громади (КМТГ) віком від 0 до 18 років. Також з 2022 року Коростенським ІРЦ укладена угода з Горщиківською громадою щодо обслуговування дитячого населення. Наразі на обліку Коростенського інклюзивно-ресурсного центру перебуває 943 дитини. На обслуговуванні Коростенського ІРЦ перебуває 13899 дітей (на початок року – 4713), з них Коростенська МТГ – 12419 дітей, Горщиківська сільська громада – 760 дітей, діти переселенці – 720 дітей. Діяльність ІРЦ спрямована на супровід і підтримку дітей з ООП, їх сімей, педагогів освітніх закладів, які працюють в інклюзивному просторі міської територіальної громади.

З метою забезпечення ефективності освітнього процесу дітей з ООП, які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання, створені команди психолого-педагогічного супроводу дітей в кожному навчальному закладі з інклюзивною формою навчання. Коростенським інклюзивно-ресурсним центром здійснюється в повному обсязі забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей на інклюзивній, індивідуальній формах навчання, а також охоплено дітей, які перебувають на педагогічному патронажі, дітей раннього та дошкільного віку, які не відвідують заклади дошкільної освіти. Також ведеться системний кваліфікований супровід дітей з ООП, які вимушено змінили своє місце проживання. Фахівці ІРЦ надають інформацію батькам, які переїхали на тимчасове місце проживання, про заклади освіти, в яких можливо продовження здобуття освіти та отримання психологічної, соціальної допомоги. На базі ІРЦ проводяться корекційно-розвиткові заняття з 48 дітьми, з них – 26 дітей дошкільного віку, які мають порушення мовленнєвого, фізичного розвитку, когнітивної та емоційно-вольової сфер, освітньої діяльності, та 22 дитини, які перебувають на індивідуальній формі навчання, педагогічному патронажі, не охоплені освітою, мають сенсорні, моторні, навчальні труднощі та не отримують відповідних послуг у закладах освіти.

Фахівці Коростенського ІРЦ на постійній основі здійснюють ефективну партнерську взаємодію з батьками, які виховують дітей з ООП. Протягом року надано 1812 консультацій (за період існування ІРЦ – 6472). Проведено, зокрема, 582 консультації з педагогічними працівниками закладів освіти, 1187 консультацій для батьків, в тому числі з родинами з дітьми ВПО (43). Охоплено програмою «Діти і війна» дітей і підлітків ВПО – 27. Також систематично надаються

консультації батькам дітей до 2 років з рекомендаціями щодо раннього втручання.

Налагоджена співпраця і постійна взаємодія із закладами загальної середньої та дошкільної освіти, в яких виховуються та навчаються діти з ООП, з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, закладами охорони здоров'я, службами у справах дітей, громадськими організаціями. Зокрема фахівці ІРЦ надають консультативну допомогу та проводять заходи, націлені на налагодження продуктивної міжгалузевої співпраці та ефективної реалізації вимог чинного законодавства в рамках впровадження інклюзивного навчання. Задля налагодження партнерства і підтримки батьків, які виховують дітей з ООП, проводяться круглі столи, батьківські збори, спрямовані на розширення знань щодо виховання особливої дитини. Кілька років поспіль задля популяризації міцної, щасливої родини дитини з ООП в установі проходять святкові заходи, творчі майстерні, тематичні івенти. В рамках організації психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП та їх родин ми активно долучаємо батьків до спільної діяльності з дітьми під час виконання творчих завдань, з метою розкриття потенціалу та творчих здібностей дітей. Фахівці ІРЦ проводять ряд тренінгів, семінарів-практикумів, до яких долучаємо представників закладів освіти міської територіальної громади, які працюють в інклюзивному просторі та беруть активну участь у навчанні дітей з ООП.

На постійній основі здійснюється потужна інформаційно-просвітницька діяльність ІРЦ для всіх, хто дотичний до впровадження інклюзивної освіти та супроводу. Впродовж 2023–2024 навчального року фахівці ІРЦ взяли участь у 56 засіданнях КППС, в ході яких надавали вичерпну інформацію членам команди супроводу щодо особливостей розвитку дитини, її інтересів, сильних сторін, труднощів, освітніх потреб, індивідуалізації супроводу на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР. Озвучували рекомендації щодо надання у процесі навчання і виховання комплексних психолого-педагогічних послуг дитині з урахуванням стану її здоров'я, особливостей психофізичного розвитку, здійснювали визначення напрямів психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, та забезпечення надання цих послуг. Фахівці Коростенського ІРЦ беруть участь у розробці ІПР для кожної дитини з ООП та здійснюють поточний (за потребою) і кінцевий (двічі на рік) моніторинг з метою визначення динаміки розвитку та необхідності корегування напрямів,

умов, змісту надання освітніх послуг відповідно до ІПР. З'ясовують результативність корекційної складової індивідуальної програми розвитку: зміни в стані здоров'я, інтелектуальній та емоційно-вольовій сферах дитини. Проводиться активна консультативна робота з педагогами, спрямована на ознайомлення з новаціями нормативно-правової бази. Слід зазначити, під час виїзних засідань психолого-педагогічного супроводу педагогічні працівники переважно потребували консультацій щодо порядку організації інклюзивного навчання в освітніх закладах та розподілу корекційно-розвиткових занять, питання співпраці між учителем/вихователем та асистентом, ролі та завдань асистента дитини.

У центрі уваги команди психолого-педагогічного супроводу є дитина, дотримання і відстоювання її інтересів, повага до індивідуальних особливостей, зберігання конфіденційності та недопущення дискримінації і порушення прав дитини. Досягти цього можливо лише у партнерській взаємодії закладу освіти із залученням батьків дитини з ООП, а також фахівців ІРЦ та іншої міжвідомчої співпраці.

Отже, ефективність здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей в освітньому закладі залежить від згуртованої роботи команди супроводу фахівців ІРЦ та педагогічних працівників, які здатні працювати в режимі командної взаємодії та здійснювати повноцінну психолого-педагогічну допомогу дитині – створювати умови для відповідного для неї освітнього процесу, що фіксується в індивідуальній програмі розвитку з чітко прописаними: зовнішніми ресурсами (можливості освітнього середовища), внутрішніми ресурсами (потенціал дитини, який треба розкрити завдяки цілеспрямованій корекційно-розвивальній роботі), а також моніторингом процесів навчання й розвитку дитини, результати якого можуть спонукати до перегляду і вдосконалення цих процесів, створення умов безбар'єрності та доступності освітнього середовища.

Список використаних джерел та літератури

1. Наказ Міністерства освіти і науки України № 609 від 08.06.2018 року «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>.

2. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах : навч.- метод. посіб. / С. П. Миронова. Тернопіль : Астон, 2020. 63 с.

3. Інклюзивна освіта : навч. посіб. / М. А. Порошенко. Київ : Україна, 2019. 116 130 с.

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА В ІРЦ: ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ, МЕТОДИ І СПОСОБИ

Монжиєвська О. В.,

фахівець

(КУ «Інклюзивно-ресурсний центр»

Звягельської міської ради)

olenadefectolog@gmail.com

Первинна бесіда з батьками - важливий аспект майбутньої комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи

Відповідно до Положення про інклюзивно-ресурсний центр, пріоритетним завданням якого є проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи (далі – КО), фахівець перед початком цієї процедури проводить попередню бесіду з батьками. Це є дуже важливою ланкою у знайомстві й подальшій роботі з дитиною під час КО. Особливості такого консультування полягають у тому, що посередником між фахівцями та безпосередньо дитиною є батьки. Зазвичай первинна бесіда виявляє, які прояви дитини найбільше турбують батьків, дає змогу зрозуміти, яку проблему вони вбачають, як сприймають труднощі у розвитку дитини і ситуацію загалом, та взнати, які методи і прийоми виховання та навчання використовуються в родині. Під час первинної бесіди також з'ясовується, якими навичками володіє дитина (у грі, комунікації, якою діяльністю полюбить займатися тощо), і збирається первинний анамнез. Важливим етапом буде виступати і попередній аналіз отриманих після консультування результатів. Це дасть змогу підготувати тестові матеріали для подальшої роботи з дитиною.

Звертаючись за послугою комплексної оцінки, деякі батьки самі точно не уявляють, чого від неї очікувати. Фахівцю слід врахувати, що така бесіда може не надати об'єктивну картину, оскільки буде відображати сприйняття ситуації батьками. Наприклад: батьки вбачають неуспішність дитини у навчанні як наслідок розумового розвитку, а вона може бути викликана емоційними відхиленнями або зниженою мотивацією. Варто пам'ятати, що батьки можуть навмисно приховувати певну інформацію щодо стану здоров'я дитини та

проведених раніше досліджень. У такий спосіб вони можуть «перевіряти» фахівців, інколи соромляться, вважаючи певні труднощі чимось неприйнятним, а інколи просто сподіваються на диво: якщо не скажеш, то нічого поганого можна й не очікувати.

Звичайно, проводячи таке консультування, фахівець має бути орієнтованим і на батьків, і на їхню дитину. Фахівцю важливо бути спокійним, але не байдужим до скарг батьків, максимально доброзичливим, розуміючим, зацікавленим. Проблеми, з якими звертаються батьки, можна класифікувати за наступними напрямками:

- труднощі, що пов'язані з розумовим розвитком: порушення пам'яті та уваги, труднощі розуміння програмового матеріалу, шкільна неуспішність тощо;
- труднощі, що пов'язані з поведінкою: грубість, брехливість, агресивність тощо;
- емоційні та особистісні труднощі: підвищена збудливість, знижений настрій, часті зміни настрою без видимої причини, страхи, роздратованість тощо;
- труднощі спілкування: замкненість, образливість, неадекватне лідерство, демонстративність, негативізм тощо.

Наявність певного запиту батьків та озвучена ними проблема не завжди означає, що вона дійсно у дитини є наявною. Досить часто за скаргою батьків про лінощі дитини може бути все, що завгодно, – від завищених очікувань та вимог, зниження учбової мотивації до розумової відсталості. Велика кількість запитів батьків стосується проблем з увагою та надмірною активністю їхніх дітей, що перешкоджає навчанню та опануванню навичок, однак за цим нерідко стоїть незнання батьками вікових норм розвитку.

Важливим етапом бесіди буде інформація для батьків про те, як налаштувати дитину на комплексну оцінку. Фахівцями установи були розроблені рекомендації, які отримують батьки разом із графіком проведення комплексної оцінки. В них зазначається, що батьки мають врахувати стан здоров'я дитини на момент КО, розрахувати час, аби прийти завчасно, не відволікати дитину під час оцінки зауваженнями, репліками та фразами «вона соромиться», «вона це не вміє» тощо. Батьки повинні зрозуміти, що їх хвилювання передаються дитині. Оскільки робота з фахівцями займає певний час, можливо взяти із собою щось попити і перекусити. І найголовніше – після закінчення КО батьки мають обов'язково похвалити дитину, навіть якщо їх очікування не справдились.

Отже, первинна бесіда з батьками дитини, яка буде проходити комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку в установі ІРЦ,

суттєво допоможе всім сторонам: батьки зрозуміють процедуру, перестануть хвилюватися та позитивно налаштують дитину на комплексну оцінку, фахівці доберуть оптимальні діагностичні інструменти, визначать сильні й слабкі сторони їхньої дитини, ознайомлять батьків із результатами оцінки та опишуть подальший освітній маршрут відповідно до виявлених особливих освітніх потреб.

Список використаних джерел та літератури

1. Постанова КМУ від 12 липня 2017 р. № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>.

2. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ, 2018. 252 с.

3. Мушкевич М. Психологічний супровід сімей, що мають проблемних дітей : кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2020. 505 с.

Ридецька В. М.,

директор

(КУ «Інклюзивно-ресурсний центр»

Звягельської міської ради)

vikarydetskay@gmail.com

Висновок інклюзивно-ресурсного центру про комплексну оцінку розвитку дитини як джерело інформації для педагогічних працівників закладів освіти та батьків

Одним із завдань інклюзивно-ресурсного центру є проведення комплексної оцінки розвитку дитини (далі – КО), у тому числі повторної [1]. За результатами комплексної оцінки складається висновок про комплексну оцінку. При первинному зверненні в ІРЦ видається первинний висновок. Якщо та сама особа знову звертається в центр, то таке звернення фіксується в АС «ІРЦ» як повторне і видається повторний висновок, який є додатком до первинного.

Відповідно до «Закону України про освіту» саме батьки обирають заклад освіти, в якому буде навчатись дитина з ООП. Тому висновок про комплексну оцінку потрібен в будь-який заклад освіти. Він є підставою для забезпечення інклюзивного навчання (утворення інклюзивної групи чи класу), зарахування особи з ООП до закладів спеціальної освіти; зарахування до спеціальних груп та класів; складання індивідуальної програми розвитку для осіб з ООП, які здобувають освіту за формою педагогічного патронажу.

Щоб створити дитині з ООП в закладі освіти належні умови для навчання, педагогічні працівники повинні вчасно мати можливість ознайомитись з висновком про комплексну оцінку розвитку особи. А для цього її батьки або законні представники повинні звернутись в ІРЦ за шість місяців до початку навчального року з письмовою заявою та необхідним пакетом документів на проходження дитиною комплексної оцінки. Після проходження КО, батьки/законні представники отримують два екземпляри висновку, один з яких повинні вчасно подати в заклад освіти, в якому буде навчатись дитина. Висновок дає змогу зрозуміти, які сильні та слабкі сторони має дитина. У висновку педагоги можуть знайти інформацію про фізичний, мовленнєвий розвиток особи з ООП, розвиток когнітивної та емоційно-вольової сфери та можливості дитини щодо освітньої діяльності.

Висновок складається з 10 розділів:

- У першому розділі вказуються загальні дані про особу: прізвище, власне ім'я, по батькові; дата народження; адреса проживання; заклад дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти (у разі здобуття повної загальної середньої освіти), в якому виховується/навчається особа.

- У другому розділі – дані про сім'ю особи (батьків (одного з батьків) або законних представників, братів, сестер).

- У третьому розділі – умови виховання в сім'ї, відносини між членами родини.

- Четвертий розділ містить інформацію про заклади освіти, в яких навчалася/навчається особа (заклади дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної освіти).

- У п'ятому розділі наявна інформація всіх фахівців, які обстежували дитину, за напрямками: оцінка фізичного розвитку особи, оцінка мовленнєвого розвитку, оцінка когнітивної та емоційно-вольової сфери. У цьому ж розділі фахівець (вчитель-дефектолог) зазначає потреби в адаптації, модифікації програм навчальних предметів, допоміжних засобів для навчання та в розумному пристосуванні (у разі потреби). Кожен фахівець ІРЦ у своєму розділі вказує тип труднощів та ступінь їх тяжкості, якщо такі були виявлені.

- У шостому розділі наявна інформація про особливості, пов'язані із здоров'ям особи, якщо таку надали батьки/законні представники.

- Сьомий розділ – це загальні висновки. Фахівці ІРЦ встановлюють наявність чи відсутність в особі особливих освітніх потреб та у разі їх наявності визначають провідний тип труднощів, який зазначається першим у переліку особливих освітніх потреб. В цьому ж

розділі зазначаються напрями, рівень та обсяг психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, які надаються особам з ООП в акладах освіти. ІРЦ визначає потребу в асистенті дитини з особливими освітніми потребами та/або її супроводі в інклюзивній групі/класі. Ця інформація вказується в пункті «Інше». Починаючи з 2 рівня підтримки, організовується інклюзивний клас, в якому обов'язкова присутність асистента вчителя, тому ІРЦ не прописує у висновку потребу в асистенті вчителя/вихователя. В даному розділі вказується (у разі потреби) дата повторної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи.

- Восьмий розділ містить рекомендації для всіх фахівців, які будуть працювати з дитиною, та батьків/законних представників особи.
- У дев'ятому розділі вказаний рівень підтримки.
- У десятому розділі ставлять підписи: директор інклюзивно-ресурсного центру, фахівці ІРЦ, які проводили комплексну оцінку та батьки/законні представники особи.

Повторний висновок у своєму оформленні відрізняється від первинного. Він налічує дев'ять розділів. У ньому відсутній розділ для рекомендацій фахівцям та батькам. Тому з рекомендаціями можна ознайомитись у п'ятому розділі. Інформація про особливі освітні потреби, адаптацію/модифікацію освітньої програми, психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги міститься у шостому розділі «Загальні висновки».

У сьомому розділі зазначається інформація про продовження навчання особи з ООП, яка навчається в інклюзивному класі, на один рік на рівні початкової освіти та/або на один рік на рівні базової середньої освіти відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії [4].

У повторному висновку рівень підтримки міститься у восьмому розділі на відміну від первинного (9 розділ).

Незалежно від того, який висновок (первинний чи повторний), фахівці центру обов'язково ознайомлюють батьків/законних представників з ним, проговорюють всі сильні та слабкі сторони дитини, а також наголошують на тих напрямках корекційної роботи та кількості корекційно-розвиткових годин, яких потребує дитина.

Список використаних джерел та літератури

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 року № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 року № 530 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання».

у закладах дошкільної освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text>.

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2003 року № 585 «Про встановлення тривалості здобуття повної загальної середньої освіти особами з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2003-%D0%BF#Text>.

МІЖВІДОМЧА СПІВПРАЦЯ: ВЗАЄМОДІЯ ІРЦ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Бурова Г. В.,
кандидат соціологічних наук,
методист ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти
(КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР)
gburova_2017@ukr.net

Інклюзивно-орієнтована співпраця: інституційні та методичні засади взаємодії інклюзивно-ресурсних центрів та закладів освіти

Інклюзивне навчання як форма здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами стрімко розвивається і утверджується в Україні. Водночас забезпечення якісного інклюзивного навчання є процесом складним і тривалим, оскільки потребує інноваційних підходів у побудові педагогічного процесу, орієнтованого на реалізацію індивідуальних можливостей розвитку кожної дитини. Інклюзивна освіта – це педагогічна парадигма, яка передбачає створення таких умов, за яких усі діти, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних або інших характеристик, можуть вчитися разом у загальноосвітніх закладах. Ключовими інституціями, що забезпечують підтримку цього процесу, є інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ).

Інклюзивно-орієнтована співпраця – це спільна діяльність різних учасників освітнього процесу (інклюзивно-ресурсних центрів, закладів освіти, батьків, громадських організацій, соціальних служб, медичних установ тощо) з метою забезпечення рівних можливостей для навчання і розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Ця співпраця базується на принципах рівності, поваги до різноманітності, індивідуального підходу та комплексної підтримки.

Інституційні засади взаємодії між ІРЦ та закладами освіти є комплексною системою правил, структур, механізмів і ресурсів, що забезпечують ефективну організацію та реалізацію інклюзивного навчання. Вони включають законодавче та нормативне забезпечення, структурну організацію, фінансове забезпечення, підготовку персоналу, моніторинг та оцінку ефективності, психолого-педагогічну та інформаційну підтримку. Тільки на основі цих засад можливо забезпечити якісну освіту для дітей з особливими освітніми потребами та їхню успішну інтеграцію у суспільство.

ІРЦ створені для забезпечення комплексної підтримки дітей з особливими освітніми потребами (ООП) та реалізації принципів інклюзивної освіти.

Основні функції, регламентовані законодавством				
ІРЦ			Заклади освіти	
<i>Комплексна оцінка розвитку дитини:</i>			<i>Організація інклюзивного навчання:</i>	
психолого-педагогічна діагностика	оцінка фізичного стану	аналіз соціального контексту	інклюзивні класи	педагогічний супровід
<i>Надання рекомендацій щодо освітнього процесу:</i>			<i>Адаптація навчальних програм:</i>	
розробка ІПР	корекційно-розвиткові заняття		індивідуальні навчальні плани	модифікація навчальних матеріалів
<i>Консультативна та методична підтримка:</i>			<i>Забезпечення безбар'єрного середовища</i>	
педагоги		батьки	фізична доступність	соціальна інклюзія

Ефективна взаємодія між ІРЦ та закладами освіти базується на кількох ключових принципах:

- партнерство (угоди про співпрацю, спільне планування);
- комунікація (організація зустрічей фахівців ІРЦ та педагогів для обговорення прогресу учнів і корегування планів, інформаційний обмін);
- моніторинг та оцінка (відстеження прогресу, корегування програм: періодичний перегляд та корегування ІПР та ІНП на основі результатів моніторингу).

Слід відмітити, що важливість взаємодії ІРЦ та закладу освіти полягає у співпраці двох інституцій для забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на якісну та доступну освіту в інклюзивному середовищі. Ця співпраця ґрунтується на принципах

поваги, довіри та партнерства, та має на меті створити умови, які б дозволили дітям з ООП максимально розкрити свій потенціал та здобути знання, навички та досвід, необхідні для успішного життя.

Взаємодія ІРЦ та закладу освіти – це важливий фактор успішного впровадження інклюзивної освіти в Україні. Завдяки цій співпраці діти з ООП мають можливість здобути якісну освіту та реалізувати свій потенціал.

Важливим фактором інклюзивно-орієнтованої співпраці є міжвідомча взаємодія – це спільна діяльність різних установ та організацій, спрямована на забезпечення комплексної підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Вона є критично важливою для створення сприятливого середовища для навчання, розвитку та соціальної інтеграції дітей з ООП. Інклюзивна освіта потребує злагодженої роботи не лише освітніх установ, але й медичних, соціальних служб, громадських організацій та інших структур.

Інклюзивно-орієнтована співпраця є основою для забезпечення рівних можливостей для навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Вона ґрунтується на принципах рівності, поваги до різноманітності, індивідуального підходу, комплексної підтримки та співпраці. Ефективна взаємодія між інклюзивно-ресурсними центрами, закладами освіти, батьками, медичними установами, соціальними службами та громадськими організаціями забезпечує комплексну підтримку дітей з ООП та сприяє їхній успішній інтеграції в суспільство. Вона базується на чітких інституційних та методичних засадах, що включають індивідуальний підхід, використання сучасних методик та технологій, підготовку педагогічних кадрів, психолого-педагогічну підтримку, а також ефективну взаємодію з родинами та іншими установами. Тільки комплексний підхід дозволить створити умови для повноцінного розвитку та навчання всіх дітей, забезпечивши їм рівні можливості для досягнення успіху.

Список використаних джерел та літератури

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 року № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 року № 765 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text>.

3. Лист МОН України від 31.08.2023 року № 1/13094-23 «Про організацію освітнього процесу дітей з ООП у 2023/2024 навчальному році». URL: <https://drive.google.com/file/d/1R8u77wDIDwAhQ1-65wjau61DgvJaytgj/view>.

Наукове видання

**Інклюзивна освіта:
ідеї та практичні кроки**
07 червня 2024 року

Матеріали Регіональної науково-практичної інтернет-конференції

Технічний редактор
Т. А. Бондарчук

Коректор
Н. М. Макарова